

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра теорії держави та права

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Перший проректор НАВС
полковник поліції**

Станіслав ГУСАРЄВ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Статус дисципліни
Рівень вищої освіти
Ступінь вищої освіти
Галузь знань
Спеціальність
Освітня програма
Форми здобуття вищої освіти
Мова викладання
Форма підсумкового контролю

обов'язкова
перший (бакалаврський)
бакалавр
08 «Право»
081 «Право»
Право
очна/заочна
українська
залік, екзамен

**Київ
2022 рік**

Розробники:

Максим ПЕНДЮРА – завідувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Олексій КОЛОДІЙ – старший викладач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри
протокол від 02.09.2022 року № 1

Завідувач кафедри

Максим ПЕНДЮРА

Схвалено науково-методичною радою НАВС
протокол від 06.10.2022 року № 1

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 2023/2024 н.р. без змін; зі змінами (Додаток __)
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від 31.08 2023 № 2

протокол науково-методичної ради
від 21.09 2023 № 12

Завідувач кафедри

Максим ПЕНДЮРА Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __)
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від ____ 202_ № __

протокол науково-методичної ради
від ____ 202_ № __

Завідувач кафедри

Максим ПЕНДЮРА Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __)
(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від ____ 202_ № __

протокол науково-методичної ради
від ____ 202_ № __

Завідувач кафедри

Максим ПЕНДЮРА Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

© Національна академія внутрішніх справ, 2022 рік

1. Програма навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система всієї юриспруденції як єдиної самостійної, цілісної фундаментальної науки, що спрямована на осмислення загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави та права, їх інституцій, поняття, сутності та змісту об'єктивного і суб'єктивного права, системи права та законодавства, процесу правотворчості, реалізації суб'єктами норм права в складних правових відносинах, поняття, видів правової поведінки та юридичної відповідальності.

Мета та завдання навчальної дисципліни. Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави та права» є набуття здобувачем вищої освіти вмінь і навичок стосовно питань (проблем), що пов'язані із закономірностями виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ у суспільстві, озброїти майбутніх юристів науково обґрунтованими формами і методами роботи в нормотворчій діяльності, при здійсненні систематизації чинного законодавства, у процесі правореалізаційної діяльності, в узагальненні юридичної практики, у проведенні профілактичної, оперативної-розшукової, виховної роботи та інших практичних діях.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія держави та права» є формування в майбутніх юристів загальних знань про державу та право, а також оволодіння юридичною термінологією, формування високого рівня професійної правосвідомості та правової культури.

Програмні компетентності (інтегральні, загальні та фахові) відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти

Пререквізити: навчальна дисципліна «Юридична деонтологія» служить необхідною передумовою для подальшого вивчення дисциплін фахового спрямування.

Постреквізити: конституційне право, цивільне право, адміністративне право, міжнародне право, судові та правоохоронні органи України, кримінальне право, екологічне право, фінансове право, трудове право, господарське право та ін.

Компетентності відповідно до освітньо-професійної програми Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Загальні компетентності.

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК3);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК7);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК11);

– здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК13).

Спеціальні компетентності

- здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві (СК1);
- здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему (СК2);
- здатність застосовувати правові принципи та доктрини (СК8);
- здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції (СК12);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ (СК13).

Програмні результати навчання.

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН3);
- застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи (РН18);
- пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів (РН19).

Знання, уміння, навички. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

Знати:

- основи методології в пізнанні державно-правових явищ;
- основні закономірності процесу виникнення держави та права;
- сутність і головні ознаки держави;
- основні підходи до типології держав;
- види функцій та форми держави;
- поняття та ознаки правової держави;
- сутність права, його ознаки та функції, сучасні підходи до праворозуміння;
- види форм (джерел) права;
- поняття, структуру та види норм права;
- сутність і співвідношення системи права та системи законодавства;
- поняття, ознаки та види правових відносин;
- сутність правотворчості;
- специфіку реалізації та тлумачення норм права;
- механізм правового регулювання суспільних відносин;
- поняття та типологію правової поведінки;

- склад і види правопорушень, принципи юридичної відповідальності, а також місце й роль правоохоронних органів у боротьбі з правопорушеннями та у їх профілактиці;

- поняття й основні принципи законності, співвідношення законності та правопорядку;

- сутність правової культури та правової свідомості;

- основні правові системи сучасності.

Вміти:

- вільно володіти основними категоріями теорії держави та права, правильно застосувати їх при оцінюванні конкретних ситуацій;

- характеризувати державу як політико-правове явище;

- орієнтуватися в джерелах права, вміти вільно їх тлумачити;

- відрізняти правові відносини від інших видів суспільних відносин;

- аналізувати норми права, застосовуючи методи пізнання державно-правових явищ;

- правильно реалізовувати норми права в різних життєвих ситуаціях;

- реалізовувати на практиці вимоги законності та правопорядку;

- критично оцінювати явища правової системи.

Навички:

- здійснювати власні наукові дослідження з проблем, що входить до предмету початкової дисципліни;

- формувати власні поняття та орудувати ними;

- розуміти та давати оцінку науковим правовим проблемам;

- формувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	Денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 6	Рік підготовки			
	1	1		1
	Семестр			
	1-2	1-2		1-2
Загальна кількість годин – 180	Лекції			
	44	44		12
	Семінарські			
	46	46		20
	Самостійна робота			
	90	90		148
	Вид контролю			
	залік, екзамен	залік, екзамен		залік, екзамен

3. Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	сем.	п.	с.р.		л	сем.	п.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Теорія держави										
Тема 1. Поняття, походження і сутність держави	8	2	2		4	12	1	1		10
Тема 2. Форми держави	16	4	4		8	13		1		12
Тема 3. Функції та механізм держави	16	4	4		8	14	1	1		12
Тема 4. Сучасні концепції державотворення	8	2	2		4	11		1		10
Тема 5. Поняття сутність та зміст об'єктивного права	16	4	4		8	16	1	1		14
Тема 6. Система права та система законодавства	16	4	4		8	14	1	1		12
Разом за розділом 1	80	20	20		40	80	4	6		70
Залік										
Розділ 2. Теорія права										
Тема 7. Правотворчість та форми (джерела) права	15	4	4		7	14	2	2		10
Тема 8. Реалізація норм права	15	4	4		7	16	2	2		12
Тема 9. Правовідносини	13	2	4		7	12		2		10
Тема 10. Правова поведінка	15	4	4		7	15	1	2		12
Тема 11. Юридична відповідальність	13	2	4		7	13	1	2		10
Тема 12. Правове регулювання та його механізм	15	4	4		7	14		2		12

Тема 13. Правова система. Основні правові систем сучасності	14	4	2		8	16	2	2		12
Разом за розділом 2	100	24	26		50	100	8	14		78
Екзамен										
Усього годин	180	44	46		90	180	12	20		148

4. Плани семінарських та практичних занять

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 1. Поняття, походження і сутність держави.

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика теорії держави та права як юридичної науки.
2. Основні теорії виникнення держави.
3. Поняття та ознаки держави.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 2.1. Форми держави.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття та елементи форми держави.
2. Поняття та види форми державного правління.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 2.2. Форми держави.

Питання до семінарського заняття:

3. Поняття та види форми державного устрою.
4. Поняття та види форми державно-правового режиму.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 3.1. Функції та механізм держави.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття та ознаки функцій держави.
2. Класифікація функцій держави.
3. Форми та методи забезпечення функцій держави.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 3.2. Функції та механізм держави.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття та елементи механізму держави.
2. Апарат держави як складова механізму держави: поняття та принципи функціонування.
3. Органи держави: поняття, ознаки та види.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 4. Сучасні концепції державотворення.

Питання до семінарського заняття:

1. Теоретичні аспекти державотворення.
2. Типи держав: формаційний та цивілізаційний підходи.
3. Зміст основних сучасних теорій держави.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 5.1. Поняття, сутність та зміст об'єктивного права.

Питання до семінарського заняття:

1. Сучасні підходи до розуміння права.
2. Поняття та ознаки об'єктивного права.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 5.2. Поняття, сутність та зміст об'єктивного права.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття та ознаки принципів об'єктивного права.
2. Класифікація принципів об'єктивного права.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 6.1. Система права та система законодавства.

Питання до семінарського заняття:

1. Норма права: поняття, структура та види.
2. Поняття та елементи системи права.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 6.2. Система права та система законодавства.

Питання до семінарського заняття:

1. Система законодавства та її співвідношення із системою права.
2. Систематизація законодавства.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 7.1. Правотворчість та форми (джерела) права

Питання до семінарського заняття:

1. Правотворчість: суб'єкти, види та стадії.
2. Поняття та основні види форм (джерел) права.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 7.2. Правотворчість та форми (джерела) права

Питання до семінарського заняття:

1. Нормативно-правовий акт: поняття, ознаки та види.
2. Дія нормативно-правових актів у просторі, часі та за колом осіб.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 8.1. Реалізація норм права.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття та форми реалізації норм права.
2. Застосування норм права: поняття, стадії, вимоги.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 8.2. Реалізація норм права.

Питання до семінарського заняття:

1. Правозастосовні акти: поняття, ознаки, види.
2. Тлумачення норм права: поняття, види, способи.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 9.1. Правові відносини.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття, ознаки та види правовідносин.
2. Правосуб'єктність: поняття, характеристика елементів.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 9.2. Правові відносини.

Питання до семінарського заняття:

1. Склад правовідносин.
2. Юридичні факти: поняття та класифікація.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 10.1. Правова поведінка.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття, ознаки та види правової поведінки.
2. Поняття, ознаки, види правомірної поведінки.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 10.2. Правова поведінка.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття, види та склад правопорушення.
2. Поняття і характеристика проступку: ознаки та види

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 11.1. Юридична відповідальність.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття, ознаки та види юридичної відповідальності.
2. Принципи та функції юридичної відповідальності.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема 11.2. Юридична відповідальність.

Питання до семінарського заняття:

1. Підстави для притягнення до юридичної відповідальності.
2. Підстави для звільнення від юридичної відповідальності.

Семінарське заняття – 2 год.

ТЕМА 12.1. Правове регулювання та його механізм.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття правового впливу, його види та механізм.
2. Правове регулювання: поняття, способи, методи, типи, принципи, предмет.
3. Стадії правового регулювання.

Семінарське заняття – 2 год.

ТЕМА 12.2. Правове регулювання та його механізм.

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття механізму правового регулювання. Види і характеристика елементів механізму правового регулювання.
2. Законність: поняття, ознаки, принципи та система гарантій.
3. Поняття правопорядку, його ознаки, зміст, структура, функції та принципи.

Тема 13. Правова система. Основні правові системи сучасності.

Питання до семінарського заняття:

1. Правова система: поняття, елементи, функції. Правова сім'я.
2. Основні риси романо-германської правової сім'ї. Правова система України на юридичній карті світу.
3. Характеристика англо-американської правової сім'ї.
4. Особливості сім'ї мусульманського права.
5. Основні риси звичаєво-традиційної правової сім'ї.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Поняття, походження і сутність держави.

Основні терміни теми: предмет теорії держави та права, метод теорії держави та права, методологія теорії держави та права, функції теорії держави та права, основні теорії виникнення держави (міфологічна теорія, релігійна теорія, класична теологічна теорія, патріархальна теорія, патерналістична теорія Конфуція, природно-правова теорія, насильницька теорія, психологічна теорія, органічна теорія, марксистська (матеріалістична) теорія, теорія інцесту (кровозмішення), поняття та ознаки держави, сутність держави.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте предмет теорії держави та права.
2. Назвіть види функцій теорії держави та права.
3. У чому сутність гносеологічної функції теорії держави та права?
4. Яка роль теорії держави та права у процесі формування юридичного світогляду майбутнього правоохоронця?

Практичні завдання:

1. У конспекті необхідно зазначити різнорівневу методологію пізнання загальних закономірностей виникнення, становлення й розвитку державно-правових явищ.
2. У чому полягає соціальна сутність сучасної держави?
3. Які з найбільш відомих теорій походження держави є дискусійними?
4. Які причини призвели до виникнення держави?
5. У конспекті схематично відобразіть та охарактеризуйте основні та факультативні ознаки держави.
6. Чим держава відрізняється від інших інститутів політичної системи суспільства?
7. Чому кожна держава має свої державні символи?
8. Які державні символи встановлені в Україні?
9. Держава як інститут влади виникла, коли:

- а) колективна власність була замінена приватною;
- б) відбувалися суспільні поділи праці;
- в) на зміну кам'яному віку приходить вік металів;
- г) виникли соціальні групи із протилежними інтересами;
- ґ) почав танути льодовик.

9. Скласти порівняльну таблицю ознак держави, які відрізняють її від суспільної (публічної) влади первіснообщинного ладу:

Первісний лад	Держава

Тема 2. Форми держави.

Основні терміни теми: форма держави, форма державного правління, монархія, абсолютна монархія, обмежена монархія, республіка, аристократична республіка, демократична республіка, президентська республіка, парламентська республіка, змішана республіка, форма державного устрою, унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, форма державно-правового режиму, демократичний державно-правовий режим, антидемократичний державно-правовий режим.

Завдання для самостійної роботи:

1. З'ясуйте співвідношення понять: сутність, зміст, функції та форма держави.
2. Встановіть особливості форми держави Україна.
3. Дізнайтесь, який правовий статус може мати автономія в унітарній державі.
4. Зробіть порівняльний аналіз таких державно-правових категорій: «форма територіального устрою» та «міждержавне об'єднання».

Теми рефератів:

1. Роль монархій у сучасних розвинутих країнах.
2. Особливості монархічної форми правління в країнах Арабського Сходу.
3. Особливості федералізму в сучасних зарубіжних країнах.
4. Правовий статус адміністративно-територіальних одиниць в унітарних державах.
5. Нетипові форми державного правління.

Практикум:

1. Схематично зобразіть три основні форми держави (форму правління, форму устрою та режиму), а також їх види.
2. У формі порівняльної таблиці наведіть основні відмінності між парламентарною монархією та парламентарною республікою.
3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:
Вкажіть елемент форми держави:
а) політична система;

- б) апарат держави;
- в) державне правління;
- г) державна система.

4. Закінчіть фразу: абсолютна монархія – це...

5. Оберіть правильну відповідь:

Із запропонованих варіантів оберіть основну ознаку імперії:

- а) це складна і велика держава;
- б) тримається на державному примусі з боку метрополій;
- в) об'єднує всі держави або народи внаслідок завоювання.

6. Знайдіть та виправте помилку:

Конфедерація – це союз держав, що утворений для виконання певних цілей і завдань у політичній, економічній та військовій сферах, суб'єкти якої не мають власного суверенітету.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

Політичний режим
↙ ↘
Державний режим

8. Практичне завдання:

На підставі чинних нормативних актів зарубіжних країн, на власний розсуд, оберіть дві держави, одна з яких за формою державного правління є монархією, а друга – республікою та визначте, якими є відповідні держави за формою державного устрою та державно-правовим режимом.

Тема 3. Функції та механізм держави.

Основні терміни теми: функції держави, види функцій держави, основні і неосновні функції держави, постійні і тимчасові функції держави, внутрішні і зовнішні функції держави, форми здійснення функцій держави, методи здійснення функцій держави, механізм держави, державний апарат, державна установа, державні підприємства, апарат держави, види органів держави та критерії їх класифікації, основні принципи організації та діяльності апарату держави в сучасних умовах.

Завдання для самостійної роботи:

1. Дайте визначення й охарактеризуйте за чинним законодавством України орган держави?
2. Проаналізуйте принципи формування та діяльності апарату держави в Україні.
3. Розкрийте основні напрями вдосконалення організації та

функціонування апарату держави в Україні.

4. Розкрийте критерії та підстави класифікації функцій держави.

Практичні завдання:

1. Охарактеризуйте структуру механізму держави через взаємодію його елементів.

2. У конспекті необхідно зазначити різномірневу структуру державного апарату.

3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

До основних завдань Кабінету Міністрів України належать:

1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України;

2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості;

3) спрямування та координація роботи місцевих органів влади;

4) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи.

4. Закінчіть фразу:

Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується...

5. Оберіть правильну відповідь:

Одним із принципів організації та діяльності державного апарату є:

а) презумпція невинуватості;

б) різноманітність та рівність всіх форм власності;

в) принцип плюралізму;

г) принцип гласності.

6. Знайдіть помилку:

Президент України є главою держави та очолює виконавчу гілку влади, є Головою Ради Національної безпеки та оборони України, Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України.

7. Визначте місце Конституційного суду України в судовій системі України.

Тема 4. Сучасні концепції державотворення.

Основні терміни теми: державотворення, інститут визнання, формаційний підхід до типології держав, цивілізаційний підхід до типології держав, теорія правової держави, держава загального благоденства, теорія еліт та елітарної демократії, теорія плюралістичної демократії, глобалізація, конвергенція, етатистська держава, анархічна держава, теорія технократії.

Завдання для самостійної роботи:

1. Як пройшло державотворення в Україні?

2. Які утворення на даний час є відокремленими, але не пройшли процедуру визнання

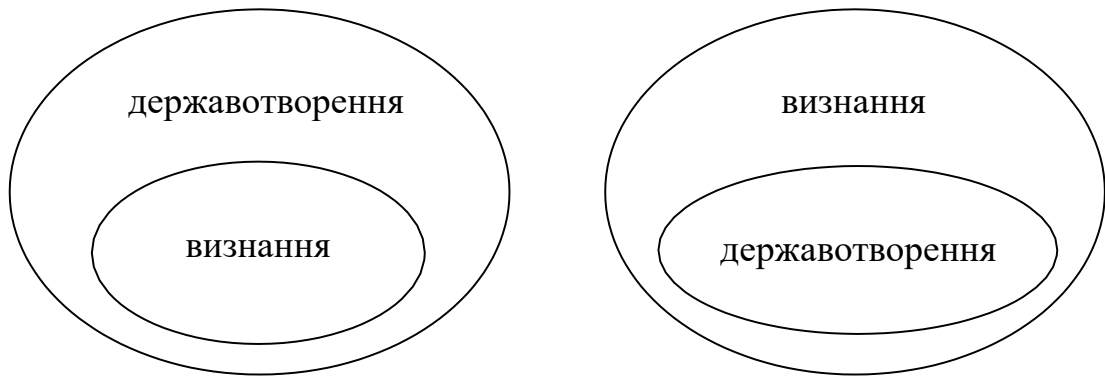
3. Які ви знаєте суспільно-економічні формації й до якого типу належить Україна.

Теми рефератів:

1. Сучасна процедура державотворення та визнання.
2. Проблеми формування правової держави в Україні.
3. Місце правоохоронних органів у реалізації положень соціальної та правової держави.
4. Сучасні концепції держави – класифікація та загальна характеристика.
5. Глобалізація як невідворотній процес державно-правового розвитку.

Практикум:

1. Розтлумачити види визнання та відмінності між ними.
2. Вирішить тест з одною правильною відповіддю:
Ознаками правової держави є:
а) високий рівень законності та правопорядку, відсутність громадянського суспільства, верховенство права;
б) верховенство права, верховенство закону, наявність прав і свобод людини і громадянина та механізму їх реалізації;
в) технократичність, наявність гілок державної влади.
4. Закінчіть фразу: соціальна держава – це...
5. Узгодьте терміни та їх значення:
1. Правова держава; 2. Соціальна держава; 3. Конвергенція; 4. Етатизм
наявні дві протилежні системи – капіталізм і соціалізм, вони поступово зближуються, втрачають різницю між собою і на певному етапі розвитку зливаються у постіндустріальне суспільство;
максимального втручання держави в життя суспільства і кожної конкретної особи;
правова держава розвинутого громадянського суспільства з соціально орієнтованим ринковим господарством, яка здатна створити умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, гарантувати соціальну справедливість і соціальну безпеку особи, встановити соціальну згоду в суспільстві;
держава, в якій на основі чинного права реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства в цілому, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з чинним правовим законом.
6. Знайдіть та виправте помилку:
Визнання – це односторонній добровільний акт будь-якої юридичної особи, у якому вона прямо чи побічно заявляє або про те, що розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею комерційні відносини.
7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

Тема 5. Поняття, сутність та зміст об'єктивного права.

Основні терміни теми: об'єктивне право, суб'єктивне право, матеріальне право, процесуальне право, публічне право, приватне право, регулятивне право, охоронне право, сутність права, цінність права, принципи права, функції права.

Завдання для самостійної роботи:

1. Поясніть, чому існують відмінності в розумінні права?
2. У чому полягає сутність права та як вона співвідноситься з його змістом?
3. Розкрийте загальнолюдську сутність права.
4. Які галузеві принципи права Ви знаєте?
5. Вкажіть структурні складові об'єктивного права.

Теми рефератів:

1. Соціальна цінність об'єктивного права.
2. Сутність права як певної міри свободи.
3. Причини виникнення права.
4. Основні принципи права.

Практикум:

1. Розтлумачити ознаки об'єктивного права.
2. Скласти порівняльну таблицю ознак об'єктивного та суб'єктивного права (не менше трьох порівнянь).

Види права	Хто встановлює	За волею людини	Наслідки нездійснення
Об'єктивне право			
Суб'єктивне право			

3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

Принципи права це:

- а) закономірності розвитку права на певних історичних періодах;
- б) головні ідеї, вихідні засади та основи функціонування права;
- в) зміст та основне призначення права.

4. Закінчить фразу:

Аксіологія права – це ...

5. Із запропонованих тверджень оберіть ті, що, на Вашу думку, є правильними:

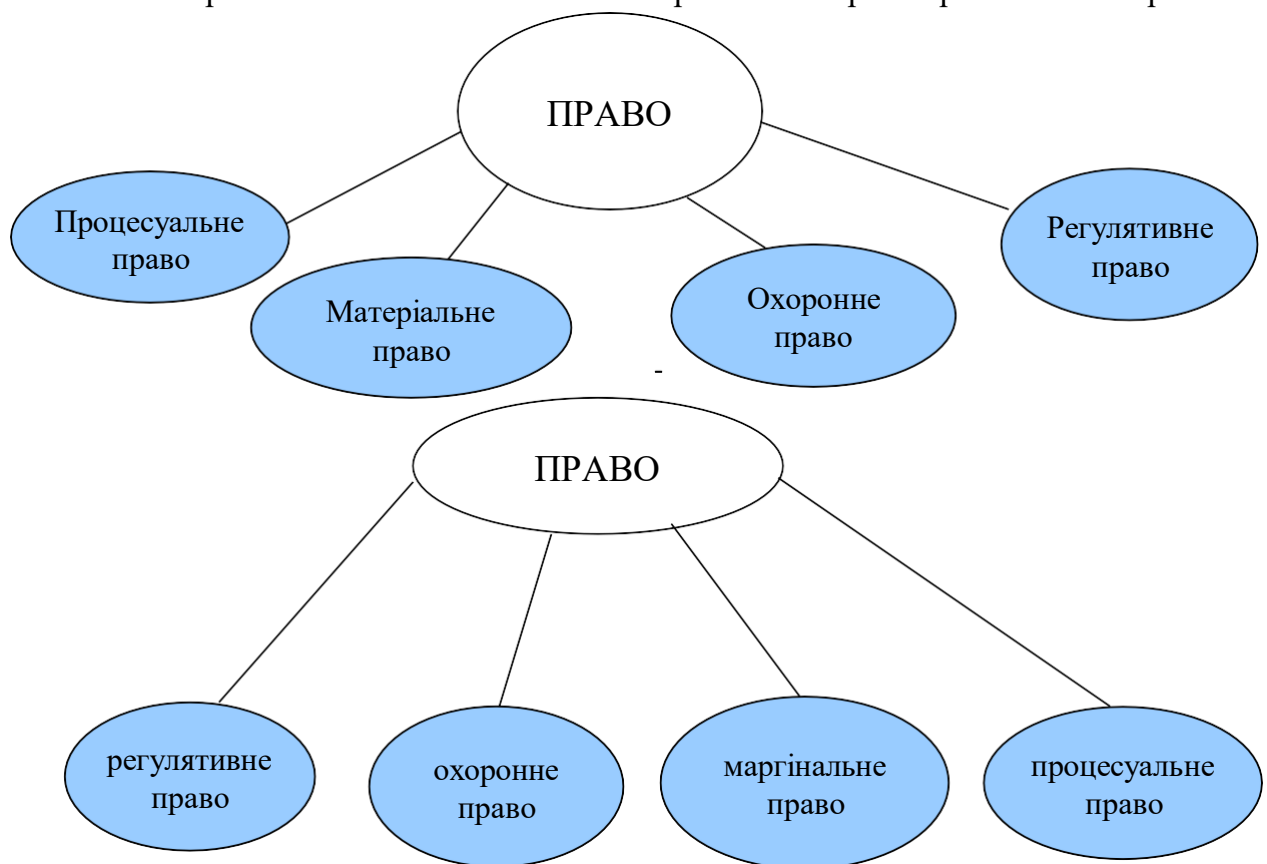
- а) цивільне, сімейне право є частинами матеріального права;
- б) кримінальне та адміністративне право є складовими охоронного права;
- в) конституційне та фінансове право є складовими регулятивного права;
- г) земельне та сімейне право є частинами процесуального права;
- г) господарське та цивільне право є частинами матеріального права.

6. Знайдіть і виправте помилку:

Суб'єктивне право – це вид і міра необхідної поведінки суб'єкта права, що включає в себе:

- а) необхідність самому діяти певним чином;
- б) можливість вимагати належної поведінки від іншої сторони;
- в) можливість користуватися матеріальними благами;
- г) можливість вимагати від Європейського суду з захисту прав людини в разі порушеного права.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

8. Практичне завдання: поділіть вказані галузі права на такі, що відносяться до публічного або приватного права:

- конституційне право;
- сімейне право;
- кримінально-процесуальне право;

фінансове право;
 цивільне право;
 трудове право;
 адміністративне право;
 господарсько-процесуальне право;
 кримінальне право;
 земельне право.

Галузі публічного права	Галузі приватного права

Тема 6. Система права та система законодавства.

Основні терміни теми: норма права, інститут права, галузь права, нормативно-правовий акт, галузь законодавства, систематизація нормативно-правових актів, кодифікація, інкорпорація, консолідація, соціальні норми, норми моралі, звичаї, традиції, корпоративні норми, релігійні, технічні норми, норма права, структура (елементи) норми права, гіпотеза, диспозиція, санкція, статті нормативно-правового акту, ефективність норм права.

Завдання для самостійної роботи:

1. З яких елементів складається система права?
2. Чим різняться між собою галузь права та підгалузь права?
3. Що є первинною «клітинкою» системи права та системи законодавства?
4. Які види систематизації Ви знаєте, в чому різниця між ними?
5. Який вид систематизації найчастіше застосовується у МВС України?

Теми рефератів:

1. Особливості судової практики у країнах англосаксонської та романо-німецької сімей.
2. Особливості систематизації норм права в Україні.
3. Класифікація норм права за різними критеріями.
4. Критерії поділу системи права на галузі.
5. Проблемні аспекти структури норми права.

Практикум:

1. Розтлумачити ознаки соціальних норм.
2. Складіть порівняльну таблицю норм права та інших соціальних норм (на вибір два види) (не менше трьох порівнянь).

Соціальні норми	За способом встановлення	За наслідками недотримання	Чим забезпечується виконання	Чи є загальнообов'язковими	Чи є вони формально визначеними
Норми права					
Норми моралі					

3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

Структура класичної норми права включає:

- а) гіпотеза, диспозиція, санкція;
- б) гіпотеза, диспозиція, санація;
- в) гіпотеза, диспозиція.

4. Закінчить фразу:

Спеціалізовані норми права – це норми, що носять субсидіарний характер, оскільки...

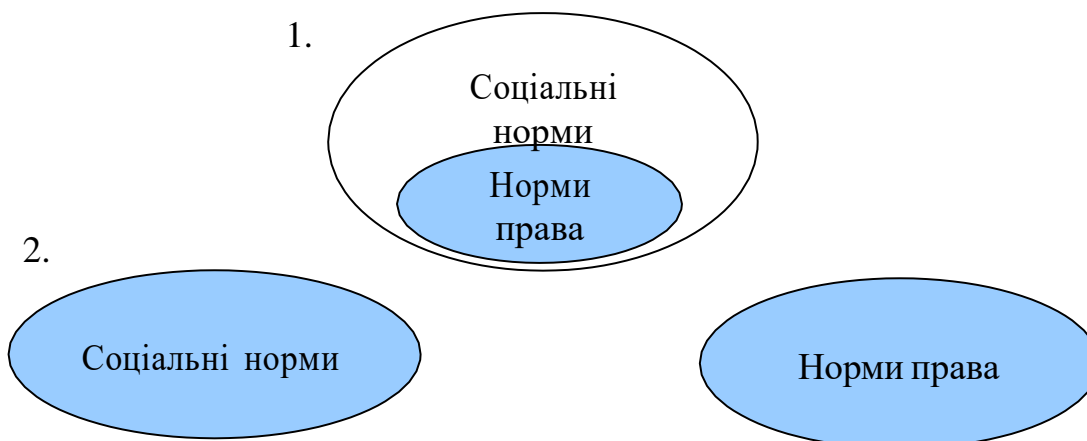
5. Із запропонованих тверджень оберіть ті, що, на Вашу думку, є правильними:

- а) норми права є видом соціальних норм;
- б) гіпотеза – це структурна частина норми права, що передбачає саму поведінку суб'єкта права;
- в) норми принципи – це імперативні норми;
- г) норми права та норми моралі мають єдину основу;
- ґ) нормативно-правовий акт припиняє свою дію, коли його скасовує Верховна Рада України.

6. Знайдіть та виправте помилку:

Естетичні норми – це правила поведінки всього населення у відповідності до положень етики, естетики та уявлень людини про всесвіт. Вони не є видом соціальних норм, їх можна вважати соціально-технічними нормами.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

8. Практичне завдання:

1. У запропонованій статті Кримінального Кодексу України знайдіть всі структурні елементи норми права:

Ст. 190. Шахрайство

1. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) –

карається штрафом до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів

громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Розтлумачте ознаки системи права.

3. Складіть порівняльну таблицю всіх видів систематизації нормативно-правових актів.

Види систематизації нормативно-правових актів	Суб'єкт проведення	Офіційна чи неофіційна	Кінцевий результат (що видається)
Кодифікація			
Інкорпорація			
Консолідація			

4. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

Система законодавства складається з:

а) законів і підзаконних актів, а також рішень Конституційного Суду України;

б) галузей права, інститутів права та норм права;

в) галузей та інститутів законодавства.

5. Закінчить фразу:

Галузевий комплекс (правовий комплекс) – це...

6. Із запропонованих тверджень оберіть ті, що, на Вашу думку, є правильними:

а) норма права є елементом системи законодавства;

б) система права складається з норм права, інститутів права та галузей права;

в) система законодавства складається з нормативно-правових актів, інститутів законодавства та галузей права;

г) метою систематизації є налагодження зв'язків нормативно-правових актів;

г) кодифікація законодавства може бути офіційною та неофіційною.

7. Знайдіть і виправте помилку:

Система права – це зовнішня форма права, що складається з норм права та нормативно-правових актів та є відображенням системи законодавства.

8. Розподіліть вказані галузі права на традиційні, спеціальні та процесуальні: конституційне право; кримінальне право; адміністративне право; трудове право; кримінально-процесуальне право; фінансове право; господарсько-процесуальне право; цивільне право.

Традиційні (профілюючі) галузі	Спеціальні галузі	Процесуальні галузі

9. Знайдіть у вказаних галузях права інститути права (наприклад, у галузі

трудового права є інститут робочого часу та часу відпочинку): кримінальне право; сімейне право; цивільне право.

Тема 7. Правотворчість та форми (джерела) права.

Основні терміни теми: правоутворення, правотворчість, законотворчість, законодавчий процес, джерела права, правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий акт, нормативний договір, правова доктрина, закон, підзаконний нормативно-правовий акт.

Завдання для самостійної роботи:

1. Поясніть, як співвідносяться поняття «правоутворення» і «правотворчість», у чому їх єдність і відмінності?
2. Хто є суб'єктами законодавчої ініціативи в Україні?
3. Які форми (джерела) права Ви знаєте?
4. Розкрийте принципи правотворчості.
5. У чому полягає зворотна дія закону?

Теми рефератів:

1. Правоутворення та правотворчість: аспекти співвідношення.
2. Особливості правотворчості в Україні.
3. Класифікація нормативно-правових актів України.
4. Особливості техніки відомчої правотворчості.
5. Особливості дії нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.

Практикум:

1. Розтлумачте гносеологічний рівень правоутворення.
2. Складіть порівняльну таблицю правотворчості та законотворчості (не менше трьох порівнянь).

Правові явища	Співвідношення до правоутворення	Суб'єкти здійснення	Кінцевий результат
Правотворчість			
Законотворчість			

3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

Назвіть етапи законодавчого процесу:

- а) підготовчий етап, етап прийняття правового акта;
- б) законодавча ініціатива, обговорення проекту законодавчим органом, прийняття проекту, опублікування нормативного акта;
- в) прийняття рішення про необхідність прийняття нормативного акта, розгляд проекту у правотворчому органі, прийняття нормативно-правового акта.

4. Закінчить фразу:

Юридична техніка – це сукупність правил, прийомів і способів, за...

5. Із запропонованих тверджень оберіть ті, що, на Вашу думку, є правильними:

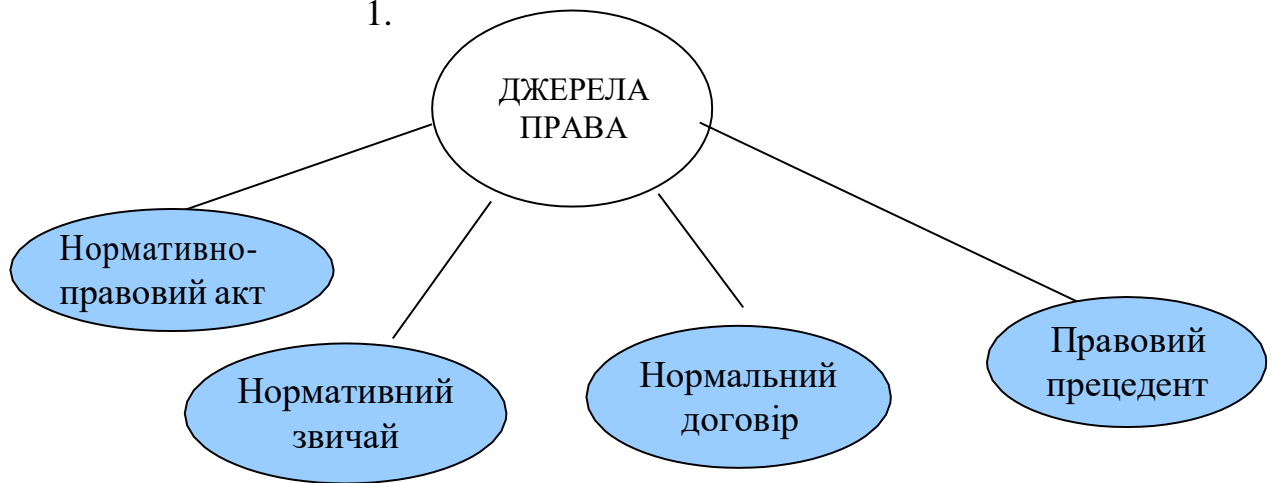
- а) правотворчість є видом правоутворення;
- б) народ України не може бути суб`єктом правотворчості;
- в) правовий звичай є додатковим джерелом права в Україні;
- г) делегована правотворчість – це локальна правотворчість;
- ґ) міжнародно-правовий акт має пріоритет по відношенню до нормативно-правового акта.

6. Знайдіть та виправте помилку:

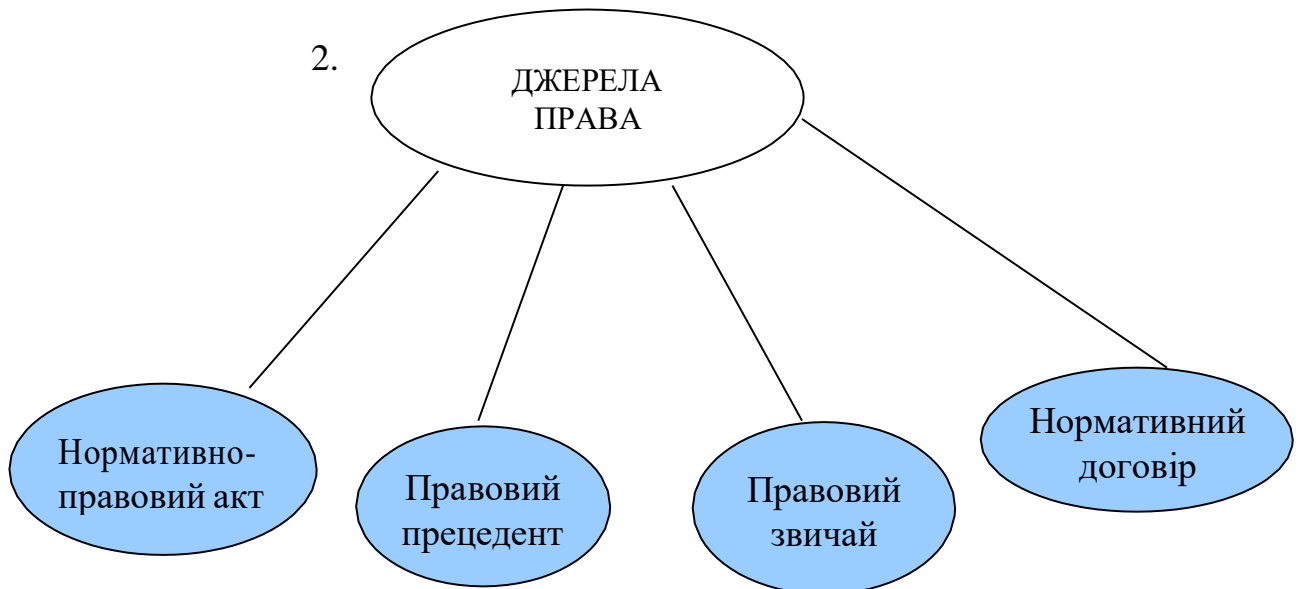
Правовий прецедент – це рішення компетентного органу держави (парламенту) чи посадової особи по конкретній адміністративній справі, яке стає обов`язковим для розгляду в подальшому всіх справ.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

1.

2.

8. Практичне завдання:

Доберіть приклади з чинного законодавства України різних видів нормативно-правових актів:

Основний Закон України –
конституційний закон –
кодифікований закон –
поточний закон –
підзаконний нормативно-правовий акт –

Тема 8. Реалізація норм права.

Основні терміни теми: норма права, реалізація норм права, дотримання, виконання, використання, правозастосування, стадії застосування норм права, вимоги правильного застосування норм права, правозастосовний акт, тлумачення норм права, цілі тлумачення, види тлумачення, офіційне тлумачення норм права, неофіційне тлумачення норм права, способи тлумачення норм права, акт тлумачення норм права.

Завдання для самостійної роботи:

Визначить поняття і форми реалізації норм права.

Які види правозастосовних актів Ви знаєте? Дайте їх класифікацію і характеристику.

Охарактеризуйте вимоги до правозастосовної діяльності.

Яка структура правозастосовного акту? Наведіть приклади таких актів.

Охарактеризуйте складові елементи процесу тлумачення.

В чому полягає сутність тлумачення норм права?

Які види неофіційного тлумачення Вам відомі? Охарактеризуйте їх.

Висвітліть соціально-політичне значення тлумачення.

Теми рефератів:

1. Співвідношення нормативно-правових та правозастосовних актів.
2. Випадки, що зумовлюють необхідність застосування норм права.
3. Тлумачення норм права як елемент правореалізаційного процесу.
4. Тлумачення Конституції України та інших законів Конституційним

Судом.

5. Порівняльна характеристика способів тлумачення.

Практикум:

1. Розтлумачити зміст поняття «реалізація норм права».
2. Скласти таблицю відмінностей застосування норм права від інших форм його реалізації.

3. Вирішіть тест з одною правильною відповіддю:

Формами реалізації норм права вважають:

- а) виконання, використання, застосування;
- б) володіння, користування та розпорядження;
- в) виконання, використання, дотримання, застосування.

4. З запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є дотриманням норм права:

а) надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані;

б) не порушення пасажирами літака заборони, щодо перевезення вибухонебезпечних речовин;

в) реалізація права громадян вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

5. Знайдіть та виправте помилку: Виконання норм права – це форма реалізації уповноважуваних правових норм, яка полягає в пасивній поведінці суб'єктів, що здійснюються ними незалежно від їх власного бажання.

6. Практичне завдання:

Випишіть із Конституції України приклади використання норм права.

7. Розтлумачити основні ознаки застосування норм права.

8. Скласти порівняльну таблицю співвідношення нормативно-правових актів та актів застосування норм права.

9. Вирішіть тест з одною правильною відповіддю:

Вимогами правильного застосування норм права є:

а) законність, обґрунтованість, доцільність, справедливість;

б) законність, обумовленість, демократичність, професіоналізм;

в) обґрунтованість, справедливість.

10. Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є актом застосування норм права:

а) застосування жестів регулювальником дорожнього руху;

б) Конституція України;

в) наказ директора підприємства про призначення на посаду;

г) Закон України «Про нотаріат»;

г) рішення суду.

11. Складіть на вибір акт застосування норм права.

12. Складіть таблицю причин необхідності тлумачення норм права.

13. Закінчить почату фразу:

Спосіб зовнішнього вираження формально-обов'язкового волевиявлення компетентного органу щодо розуміння змісту юридичної норми – це...

14. Знайдіть та виправте помилку:

Доктринальне (наукове) тлумачення норм права – роз'яснення змісту норми права, що здійснюється фахівцями-юристами і ґрунтується на професійних знаннях в галузі права.

15. Практичне завдання:

У ст. 129 Конституції України зазначається, що «Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підпорядковані лише закону...». Який вид тлумачення норм права за обсягом потрібно використати?

Тема 9. Правові відносини.

Основні терміни теми: правовідносини, склад правовідносин, зміст правовідносин, суб'єктивне право, юридичний обов'язок, суб'єкти правовідносин, правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність,

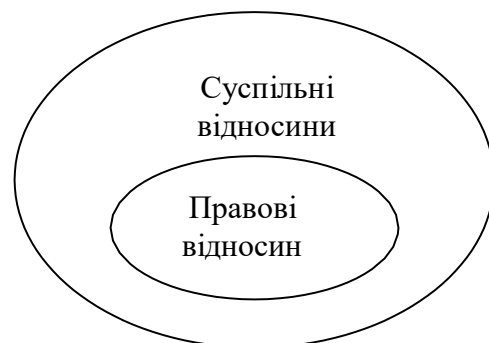
деліктоздатність, угодоздатність, правовий статус особи та громадянина, гарантії прав, свобод і обов'язків громадянина, об'єкти правовідносин, юридичні факти, фікції, презумпції, преюдиція, правова аксіома

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте склад правовідносин при дорожньо-транспортній пригоді.
2. Наведіть приклад складних правовідносин за участю курсанта?
3. Правовий статус курсанта? Охарактеризуйте його елементи.
4. Юридичні факти події, що впливають на роботу поліції?

Практичні завдання:

1. Скласти порівняльну таблицю правосуб'єктності фізичної та юридичної особи.
2. Здійснить класифікацію за відомими Вам критеріями наступні правовідносин:
 - а) Іванов, Петров і Сидоров продали квартиру, що була в їх спільній сумісній власності;
 - б) власник підприємства з профспілковим комітетом уклали колективний договір;
 - в) Василенко перейшов вулицю на червоне світло світлофору;
 - г) неповнолітній Сергій (16 років) вкрав у сусідки 200 грн., які витратив на цигарки, пиво та чіпси, купивши останні в магазині «Явір».
3. Чим відрізняється час виникнення правоздатності та дієздатності у фізичних та юридичних осіб.
4. Правоздатністю в рівній мірі володіють усі громадяни. Чи означає це, що об'єм конкретних суб'єктивних прав одного громадянина дорівнює об'єму прав іншого громадянина?
5. Хто і в яких випадках може обмежити правоздатність українського громадянина? Свою відповідь обґрунтуйте з посиланням на чинне законодавство.
6. Хто і в яких випадках може обмежити дієздатність українського громадянина? Свою відповідь обґрунтуйте з посиланням на чинне законодавство.
7. Наведіть приклад складних відносних процесуальних правовідносин:
 - а) з цивільно-процесуального права...
 - б) з кримінально-процесуального права...
8. Знайдіть і виправте помилку: «До фізичних осіб відносять: громадян, іноземців, патріатів, біпатріатів, державу, народ, громаду».
9. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

10. Знайдіть і охарактеризуйте всі структурні елементи правовідносин в таких ситуаціях:

а) Іванов і Петров заключили договір купівлі-продажу квартири;

б) Сидоров І.І. в стані алкогольного сп'яніння скоїв наїзд пішохода Петренка О.О., завдавши йому тяжких тілесних ушкоджень на автомобілі, що належить громадянину Іванову І.І.

11. Що відомий німецький юрист Рудольф фон Ієринг називав «юридичною брехнею, що освячена необхідністю»?

12. У французькому праві існує положення про те, що якщо дружина і чоловік загинули одночасно, першим загиблим вважається чоловік. Яку назву матиме це положення в теорії права?

Тема 10. Правова поведінка.

Основні терміни теми: правова поведінка, правомірна поведінка, протиправна поведінка, правопорушення, склад правопорушення, злочин, проступок, умисел, необережність, об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона, активна правомірна поведінка, конформістська правомірна поведінка, маргінальна правомірна поведінка, звичайна правомірна поведінка.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте соціальну природу правової поведінки.

2. Охарактеризуйте ознаки правопорушення.

3. Які елементи складають об'єктивну сторону правопорушення?

Розкрийте їх поняття.

4. З якого віку може нести юридичну відповідальність фізична особа в кримінальному праві? В адміністративному праві?

Теми рефератів:

1. Правопорушення: поняття, склад і види.

2. Загальна характеристика елементів складу правопорушення.

3. Міжнародне правопорушення: історико-правовий аспект.

4. Злочин: теоретико-правовий аналіз явища.

Практикум:

1. Спираючись на знання ознак правопорушення, визначте, чи є така ситуація правопорушенням і знайдіть його склад:

Ситуація 1: Сергій ішов додому. На пустинній вулиці він побачив двох молодиків, які чіплялися до дівчини. На прохання Сергія припинити молоді люди не реагували. Тоді, щоб захистити дівчину, Сергій побив хлопців, завдавши їм тілесних ушкоджень.

Ситуація 2: Сергій ішов додому. Поруч із будинком Світлани він побачив Андрія, який теж симпатизував Світлані. Зі словами: «Я ж попереджав тебе, щоб ти більше тут не з'являвся». Сергій почав бити Андрія, зрештою Андрій отримав тілесні ушкодження.

2. Охарактеризуйте наведені приклади правомірної поведінки за критерієм мотиву (волі людини):

громадянин Петренко, переконаний у важливості участі у політичних заходах, завжди бере участь у виборах;

Оксана за звичкою переходить вулицю на зелене світло;

курсант Мазур підготувався до заняття з теорії держави та права, побоюючись отримання незадовільної оцінки;

курсант Баранов не запізнюється на шикування тому, що його одногрупники завжди прибувають вчасно.

3. Виберіть із запропонованих ситуацій ті, що є зловживанням права:

Петро уклав фіктивний шлюб з Олесею з метою отримання кредиту в банку;

лікар вимагав від пацієнта сплати благодійного внеску до лікарні;

при гасінні пожежі працівник Державної служби України з надзвичайних повноважень завдав шкоди майну (вибив двері у сусідньому приміщенні);

фізична особа-підприємець невчасно сплатила податок;

малолітній Іван вкрав у магазині цукерку.

Тема 11. Юридична відповідальність.

Основні терміни теми: соціальна відповідальність, юридична відповідальність, перспективна юридична відповідальність, ретроспективна юридична відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, матеріальна відповідальність, дисциплінарна відповідальність, підстави юридичної відповідальності, стадії юридичної відповідальності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Що саме розуміється під конституційною відповідальністю? Хто є суб'єктом порушення права.

2. Якими нормативними актами регулюються процедура амністії і помилування?

3. Функції юридичної відповідальності.

4. Стадії юридичної відповідальності.

Теми рефератів:

1. Позитивна та ретроспективна юридична відповідальність: соціальне значення і співвідношення.

2. Мета юридичної відповідальності.

3. Критерії класифікації юридичної відповідальності.

4. Підстави для притягнення і звільнення від ретроспективної юридичної відповідальності.

5. Механізм здійснення юридичної відповідальності.

Практикум:

1. Розтлумачити ознаки ретроспективної юридичної відповідальності.
2. Скласти порівняльну таблицю видів ретроспективної юридичної відповідальності за галузевим критерієм.

Види юридичної відповідальності за галузевим критерієм	Юридична підстава	Засоби відповідальності	Правозастосовний акт

3. Вирішіть тест з одною правильною відповіддю:

До функцій юридичної відповідальності відносяться:

- а) постійні та тимчасові, каральна, виховна, попереджувальна;
- б) каральна, правовідновлююча, компенсаційна;
- в) виховна, попереджувальна, ціннісно-орієнтаційна, охоронна.

4. Закінчіть фразу: міжнародна юридична відповідальність – це...

5. Узгодьте терміни та їх значення:

1. Трудова відповідальність (її різновиди: дисциплінарна і матеріальна);
2. Кримінальна відповідальність;
3. Адміністративна відповідальність;
4. Конституційно-правова; 5. Цивільно-правова відповідальність

– настає за вчинення конституційних правопорушень (порушення конституційної заборони; вчинення дій, що суперечать загальним принципам і змісту Конституції), спрямована на припинення зловживання владою, проведення профілактики її діяльності;

– настає за вчинення адміністративних правопорушень;

– настає за вчинення цивільного правопорушення: невиконання договірної зобов'язання майнового характеру у встановлений строк або виконання неналежним чином, заподіяння позадоговірної шкоди (цивільно-правового проступку) здоров'ю або майну особи;

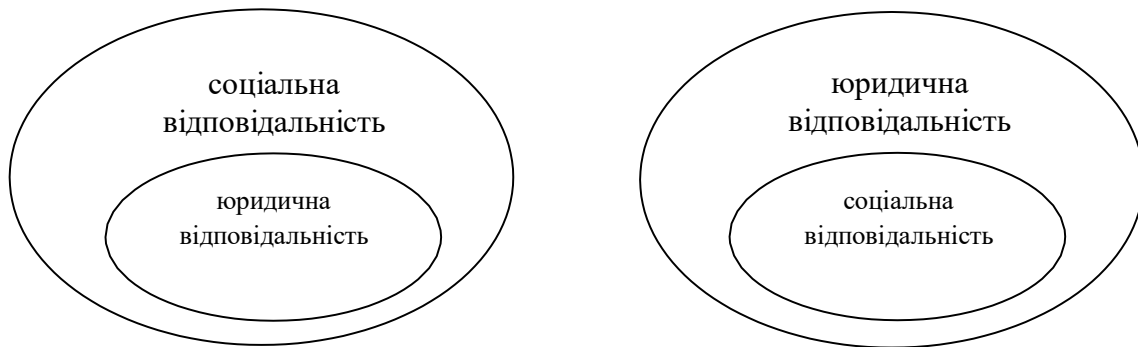
– настає за вчинення трудового (дисциплінарного чи матеріального) правопорушення: невиконання або неналежне виконання службових обов'язків відповідно до дисциплінарних статутів і положень; порушення внутрішнього трудового розпорядку, заборон чи обмежень, а також за збиток, заподіяний підприємству, установі, організації через недотримання технології виробництва та ін.;

– настає за кримінальні злочини, вичерпний перелік яких міститься в Кримінальному кодексі, отже встановлюється лише законом, настає з моменту офіційного обвинувачення і реалізується винятково в судовому порядку.

6. Знайдіть та виправте помилку:

Юридична відповідальність передбачена працями науковців (доктринальними джерелами).

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

8. Проаналізуйте ситуації та визначте, в яких випадках має настати юридична відповідальність. Визначте її вид.

Іванов С. за підробленими ним документами отримав у банку велику суму грошей;

Бористюк В. образив свого дядька під час сімейної лайки;

Назарко П. своєчасно не виконала зазначену в контракті роботу;

Галинчак Б. не з'явилася на щорічну зустріч випускників школи;

Павлов П. без поважних причин спізнився на роботу на 120 хвилин.

Тема 12. Правове регулювання та його механізм.

Основні терміни теми: правовий вплив, види (форми) правового впливу, правове регулювання, предмет правового регулювання, методи правового регулювання, способи правового регулювання, типи правового регулювання, стадії правового регулювання, механізм правового регулювання, законність, правопорядок.

Завдання для самостійної роботи:

1. Які є форми впливу права на суспільні відносини?
2. Поняття та елементи механізму правового впливу.
3. Види сфер правового регулювання.
4. Характеристика принципів правового регулювання.
5. Що означає децентралізоване правове регулювання?
6. Який характер носить правове регулювання правовідносин за участю правоохоронних органів?
7. Назвіть відмінні риси між законністю та дисципліною.

Теми рефератів:

1. Правове регулювання і його соціальне значення.
2. Правопорядок як мета і результат правового регулювання суспільних відносин.
3. Значення не юридичних засобів, які впливають на процес правового регулювання.
4. Чинники забезпечення ефективного правового регулювання.
5. Правопорядок як складовий елемент громадського порядку.

Практикум:

1. Дайте тлумачення ознак предмета правового регулювання.
2. Складіть порівняльну таблицю правового впливу і правового

регулювання за критеріями їх предмета та механізму.

3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

1. З яких елементів складається механізм правового регулювання:

а) норма права, правовідносини, акт реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

б) норма права, законність, правове виховання, правова культура;

в) правовідносини, норми права, юридична відповідальність за їх порушення, законність.

4. Закінчіть фразу:

Тип правового регулювання – це особливий порядок правового регулювання, що...

5. З запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є стадіями правового регулювання:

а) суд виніс рішення про притягнення винної у скоєнні адміністративного правопорушення особи до сплати штрафу;

б) громадська організація «Трудові резерви» затвердила свій статут;

в) Верховна Рада України прийняла Закон «Про прокуратуру»;

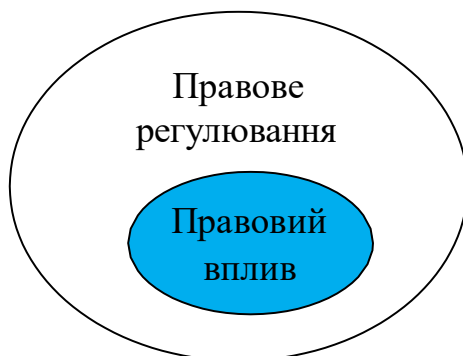
г) керуючись нормами Сімейного Кодексу громадянин Розенко Т.П. і громадянка Малишко О.К. уклали шлюбний договір;

г) визначення у Конституції України переліку прав та обов'язків громадян України.

6. Знайдіть та виправте помилку:

Елементами механізму правового регулювання є норма права, правовий статус особи, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків суб'єктів.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

8. Вирішіть тест з одною правильною відповіддю:

Назвіть принципи законності:

а) верховенство закону, єдність законності, зв'язок законності та культури, реальність, доцільність;

б) доцільність, невідворотність покарання, гласність, справедливість;

в) інтернаціоналізм, науковість, взаємна відповідальність особи та держави, гуманізм.

9. Закінчіть фразу:

Законність для органів держави – це...

Законність для громадянського суспільства – це...

10. Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є правильними;
- а) систему гарантій законності та правопорядку становлять: загальносоціальні гарантії; спеціальносоціальні гарантії;
 - б) загальносоціальні гарантії законності та правопорядку: організаційні, тобто заходи організаційно-юридичного характеру, спрямовані на забезпечення режиму законності, боротьби з правопорушеннями, захисту прав громадян: кадрова робота; організація умов для нормального функціонування юрисдикційних та судових органів тощо;
 - юридичні, тобто передбачена законом система спеціальних засобів, завдяки яким забезпечується створення якісних законів, їх дотримання та виконання;
 - в) спеціальносоціальні гарантії: економічні, політичні, соціальні, ідеологічні.

11. Знайдіть та виправте помилку:

Законність – це невід’ємний елемент тоталітарної держави.

Тема 13. Правова система. Основні правові системи сучасності.

Основні терміни теми: правова система, правова сім’я, статичні елементи правової системи, динамічні елементи правової системи, типологізація правових систем, романо-германська правова сім’я, англо-американська правова сім’я, мусульманське право, далекосхідне право, звичаєве африканське право, порівняльне правознавство.

Завдання для самостійної роботи:

1. Які комплексні фактори покладені в основу типологізації правових систем? Дайте їх характеристику.
2. Чому у порівняльному правознавстві представлені різні підходи класифікації правових систем?
3. До якої правової сім’ї відноситься правова система України? Поясніть чому.

Теми рефератів:

1. Порівняльне правознавство: характеристика основних складових науки.
2. Значення правової культури як одного з елементів національної правової системи.
3. Юридична практика як один з елементів правової системи.
4. Вплив західноєвропейських університетів на формування та розвиток романо-германської правової сім’ї.
5. Правова система України: історія та сучасність.

Практикум:

1. Розкрийте зміст критеріїв типологізації правових систем.
2. Складіть порівняльну таблицю основних правових сімей сучасності за критерієм основної форми (джерела) права.
3. Вирішіть тест з однією правильною відповіддю:

Правова сім'я – це:

- а) узагальнююча теоретична модель об'єднання національних правових систем, результат їх наукового дослідження;
- б) конкретно-історичне, реально існуюче правове явище;
- в) географічне об'єднання національних правових систем.

4. Закінчить фразу:

Кійяс – це джерело (форма)...

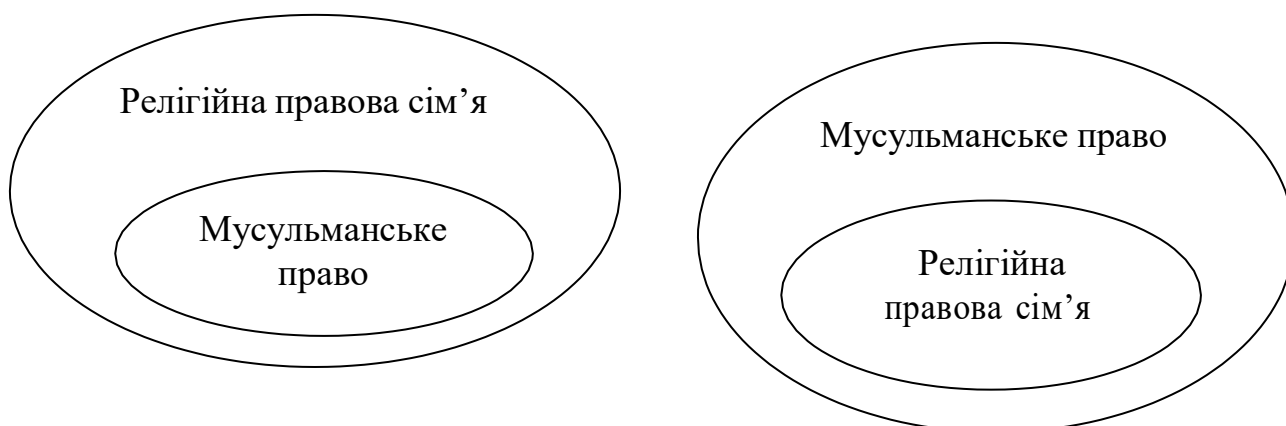
5. Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що характеризують англійське право:

- а) тісне переплетіння філософії, релігії та юриспруденції;
- б) суддя виступає суто суб'єктом правозастосування;
- в) процесуальні норми мають первинне значення у порівнянні з нормами матеріального права;
- г) домінування юридичних обов'язків особи над її правами та свободами.

6. Знайдіть та виправте помилку:

До форм (джерел) права романо-германської правової сім'ї відносяться нормативно-правовий акт, судовий прецедент, звичай, нормативно-правовий договір.

7. Із запропонованих схематичних зображень оберіть правильний варіант:

8. Практичне завдання. Опишіть правову систему будь-якої країни Європейського континенту (на власний вибір) за основними критеріями характеристики (історичний генезис, система права, структура права, форми права).

6. Індивідуальні завдання (курсіві, дипломні роботи)

Методичні рекомендації щодо підготовки курсових робіт з дисципліни «Теорія держави та права» та критерії їх оцінювання розміщені на вебпорталі кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ.

7. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни використовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

8. **Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання**

Методи контролю – усне та письмове опитування, практична перевірка виконаних завдань, тестовий та рейтинговий контроль. Контроль успішності здобувачів вищої освіти з кожної навчальної дисципліни поділяється на поточний і підсумковий контроль.

Для ефективної перевірки рівня засвоєння здобувачами знань, умінь і навичок з навчальної дисципліни використовують різні методи і форми контролю: 1) метод усного контролю; 2) метод письмового контролю; 3) метод тестового контролю; 4) метод програмованого контролю.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти – це систематична перевірка знань здобувачів, яка проводиться викладачем на поточних заняттях відповідно до розкладу та відповідно до програми, робочої програми, силабусу.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що вивчається. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота здобувача щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін.

Підсумковий контроль – контроль навчальних досягнень здобувачів з метою оцінки якості освоєння ними програми навчальної дисципліни, що проводиться в період проміжної атестації у формі заліку або іспиту (якщо дисципліна вивчається впродовж декількох академічних періодів, то підсумковий контроль може проводитися за частиною дисципліни, вивченої в даному академічному періоді). Мета підсумкового контролю – виявити засвоєння навчальної дисципліни в цілому, розуміння навчального матеріалу, взаємозв'язок змісту навчального матеріалу, логіку його засвоєння тощо.

Критерії оцінювання результатів навчання

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив від 90% тестових завдань.
	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст

4	теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив 75–90% тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив 60–75% тестових завдань.
2	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив до 60% тестових завдань.

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Нормативним підґрунтям встановлення рейтингу компетентності є Закон України «Про вищу освіту». Відповідно до статті 50 Закону України «Про вищу освіту» формами організації освітнього процесу є:

- 1) навчальні заняття; 2) самостійна робота; 3) практична підготовка;
- 4) контрольні заходи.

Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, що затверджується керівником вищого навчального закладу (п.4 статті 10 ЗУ «Про вищу освіту»).

За рекомендацією МОН України розподіл балів з яких формується рейтинг компетентності здобувача вищої освіти відбувається між поточним контролем (60 балів) та підсумковим контролем (40 балів).

Рейтинг компетентності курсантів (слухачів, студентів) з навчальної дисципліни.

Рейтинг компетентності курсанта (слухача, студента) з навчальної дисципліни, що забезпечуються кафедрою включає *рейтинг компетентності з навчальної роботи* (аудиторна робота та самостійна робота) та *рейтинг компетентності з підсумкового контролю* (контрольні заходи). Що відповідає пропорції за 100-бальною шкалою: максимальний рейтинг з навчальної роботи – 60 балів (мінімальний 30 балів), максимальний рейтинг з підсумкового контролю – 40 балів. Якщо курсант (слухач, студент) не зміг отримати мінімальної

кількості балів з навчальної роботи (30 балів) або його загальний рейтинг компетентності складає менше 60 балів він вважається таким, що має академічну заборгованість.

Якщо курсант (слухач, студент) виявляє бажання займатися науковою роботою то йому додатково до підсумкового рейтингу компетентності з дисципліни можуть бути зараховані *бали наукової роботи*. У разі зарахування додаткових балів за результатами наукової роботи загальний рейтинг компетентності курсанта (слухача, студента) з навчальної дисципліни не може перевищувати 100 балів¹.

Рейтинг з навчальної роботи курсанта (слухача, студента)

Відповідно до структури навчального плану навчальна робота складається з *аудиторної роботи* (лекційні, лабораторні, практичні, семінарські заняття) та *самостійної роботи*.

Оцінювання компетентності з навчальної роботи курсанта (слухача, студента) з дисциплін, що забезпечуються кафедрою здійснюється шляхом встановлення відповідного рівня знань за кожне навчальне заняття та виставлення балів від 2 до 5. Важливо пам'ятати, що бали це не число, що отримуються в результаті вимірювань і обчислень, а приписане оціночне судження. Виставляючи бали, науково-педагогічний працівник має їх обґрунтувати, керуючись логікою та існуючими критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика оцінювання рівня компетентності здобувача вищої освіти

Бали	Вид рівня компетентності	Критерій оцінювання компетентності
2	Незадовільний	У курсанта (слухача, студента) <i>відсутні знання</i> навчального матеріалу або він відмовляється від відповіді.
	Низький	Курсант (слухач, студент) має <i>фрагментарні знання</i> , що базуються на попередньому досвіді. Не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст. Не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.

¹Тобто даний рейтинг є додатковим і у разі перевищення 100 бальної шкали зменшується на ту кількість балів які її перевищують. Наприклад, *рейтинг компетентності з навчальної роботи* (аудиторна робота та самостійна робота) – 55 балів, *рейтинг компетентності з підсумкового контролю* (контрольні заходи) – 35 балів, *рейтингові бали за наукову роботу* – 20 балів, сума 55+35+20=110, *загальний рейтинг компетентності* курсанта (слухача, студента) 100 балів.

		<i>Мінімальний</i>	Курсант (слухач, студент) має <i>безсистемні знання</i> , допускає формально-логічні помилки при формулюванні понять, класифікаційних критеріїв та їхньому тлумаченні. Хаотично і невпевнено викладає матеріал, не здатен відділяти головне від другорядного, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.
3	Репродуктивний	<i>Достатній</i>	Курсант (слухач, студент) має <i>базові знання</i> з навчальної дисципліни. Формулює юридичні поняття, класифікаційні критерії, але допускає інтерпретаційні помилки. Може виокремити ознаки явища та їх охарактеризувати (риси, властивості, аспекти). Відповідь надається за одним джерелом навчальної літератури. При відтворенні знань застосовує репродуктивний тип мислення, відсутнє системне викладення навчального матеріалу. Не вміє доказово обґрунтовувати свої судження, допускає неточності при використанні знань для вирішення практичних завдань.
4	Конструктивно-варіативний	<i>Добрий</i>	Курсант (слухач, студент) має <i>грунтовні знання</i> навчального матеріалу, але під час відповіді допускає незначні помилки. Володіє категоріально-понятійним апаратом та здатен використовувати знання для вирішення практичних завдань. Може охарактеризувати склад (зміст) явища (або внутрішню побудову явища) та його елементів. Може обґрунтувати призначення явища, яке конкретизується у його функціях (напрямах впливу на інші явища). Може навести подібність та відмінність з іншими спорідненими та протилежними явищами. Відповідь надається за декількома джерелами навчальної літератури, з посиланням на нормативно-правові акти та наведенням прикладів. При відтворенні знань застосовує продуктивний тип мислення.

5	Творчий	Відмінний	<p>рівень компетентності. Курсант (слухач, студент) має системні знання глибоко і повно засвоїв увесь навчальний матеріал, в якому легко орієнтується, володіє категоріально-понятійним апаратом, вміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Може навести особливості інтерпретації правових явищ в різних теоріях, загальне та відмінне в різних позиціях вчених, як в національному так і в міжнародному та європейському праві (в межах часу, предмету, простору). Здатен обґрунтувати перспективи розвитку правових явищ в Україні. Відповідь надається на основі знань державних програм, концепцій, проектів нормативно-правових актів, а також наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених. Даний рівень компетентності передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і в письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення. При відтворенні знань застосовує евристичний тип мислення.</p>
---	---------	-----------	---

Рейтинг компетентності з навчальної роботи курсанта (слухача, студента) визначається шляхом встановлення середньоарифметичного балу курсанта (слухача, студента) отриманого на семінарських та практичних заняттях з урахуванням роботи на лекційних заняттях та самостійної роботи протягом опанування навчальної дисципліни помноженого на коефіцієнт K_1 ($K_1=60:5=12$) з округленням результату до цілого числа.

Середньоарифметичний бал курсанта (слухача, студента) визначається шляхом додавання усіх балів отриманих на семінарських та практичних заняттях з урахуванням роботи на лекційних заняттях та самостійної роботи протягом опанування навчальної дисципліни поділений на кількість відповідей курсанта (слухача, студента) з округленням результату до десятих (наприклад 3,8 або 4,5)². **При визначенні середньоарифметичного балу курсанта (слухача, студента) необхідною умовою його зарахування є те, що відповідні бали мають бути отримані курсантом (слухачем, студентом) не менше як на 50% занять з навчальної роботи. У разі не виконання зазначеної умови або коли середньоарифметичний бал курсанта менший 2,5 курсант (слухач, студент) вважається таким, що має академічну заборгованість і не допускається до підсумкового контролю.**

Рейтинг з підсумкового контролю курсантів (слухачів, студентів)

²Наприклад, з дисципліни навчальним планом передбачено 5 семінарських та практичних занять. Для того щоб не мати академічної заборгованості курсант (слухач, студент) має відповідати більше ніж на 50% занять тобто на 3 парах. Отже, виконуючи зазначену вимогу він працював на першому занятті і отримав 3 бали, на другому занятті він не підготувався і отримав 2 балів (які в подальшому пересклав на 4), на третьому занятті курсант був у добовому наряді отримав 0 яку в подальшому пересклав на 3 бали, на останньому – 4 бали. Середньоарифметичний бал складає загальна сума балів поділена на кількість оцінок $(3+4+3+4):4=3,5$. Відповідно рейтинг компетентності з навчальної роботи курсанта (слухача, студента) буде $3,5 \times 12 = 42$.

Відповідно до навчального плану *підсумковий* контроль з навчальних дисциплін, що забезпечуються кафедрою передбачений у формі екзамену або заліку.

Залік або екзамен із перевірки компетентності з навчальних дисциплін, що забезпечуються кафедрою складається письмово або усно за білетами підсумкового контролю які пропонуються курсанту (слухачу, студенту). Максимальна кількість балів з підсумкового контролю курсантів (слухачів, студентів) становить 40 балів. Форму білету підсумкового контролю наведено в Додатку 1. Кількість білетів підсумкового контролю має перевищувати кількість курсантів (слухачів, студентів) у навчальній групі не менше ніж на 5 одиниць.

Білет підсумкового контролю мають складатися з теоретичних і практичних питань. Білет підсумкового контролю мають відповідати таким вимогам:

– кожне питання бажано розпочинати словами: обґрунтувати..., проаналізувати..., дати оцінку..., довести... тощо, щоб забезпечити перевірку вміння курсантів (слухачів, студентів) використовувати набуті знання для вирішення практично спрямованих завдань;

– складність білетів має бути приблизно однаковою і дозволяти курсанту (слухачу, студенту) за час, відведений для відповіді, глибоко та повно розкрити зміст усіх питань;

– при формулюванні завдань (питань) необхідно використовувати поняття, терміни, назви, позначення тощо відповідно до програми навчальної дисципліни.

Кількість питань в білеті підсумкового контролю з навчальних дисциплін визначається кафедрою з урахуванням специфіки дисципліни³.

Оцінювання компетентності курсанта (слухача, студента) під час підсумкового контролю здійснюється шляхом встановлення відповідного рівня знань за кожне питання. Виставляючи рівень компетентності, науково-педагогічний працівник має його обґрунтувати, керуючись логікою та існуючими критеріями(табл. 1).

Рейтинг компетентності з підсумкового контролю курсанта (слухача, студента) визначається шляхом встановлення середньоарифметичного балу курсанта (слухача, студента) отриманого за кожне питання білету підсумкового контролю помножене на коефіцієнт K_2 ($K_2=40:5=8$) з округленням результату до цілого числа.

Середньоарифметичний бал курсанта (слухача, студента) з підсумкового контролю визначається шляхом додавання усіх балів отриманих за кожне питання білету підсумкового контролю поділених на кількість питань білету з округленням результату до десятих (наприклад 3,8 або 4,5)⁴.

³Наприклад, два теоретичних питання, одне практичне, одне питання з переліку питань що виноситься на самостійну роботу.

⁴Наприклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 3 бали, за друге 4 бали, за третє 5 балів, за четверте 3 бали. Відповідно його загальний рейтинг з підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((3+4+5+3) \div 4) \times 8 = 30$. Або інший приклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 3 бали, за друге 4 бали, за третє 5 балів. Відповідно його загальний рейтинг з підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((3+4+5) \div 3) \times 8 = 32$. Або ще приклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 4 бали, за друге 5 балів. Відповідно його загальний рейтинг з

Рейтинг наукової роботи курсанта (слухача, студента)

За результатами семестрової наукової роботи курсанта (слухача, студента) його рейтинг компетентності з дисципліни може бути підвищений з урахуванням рівнів результативності такої роботи.

Рейтингові бали за наукову роботу курсантів (слухачів, студентів) нараховуються з урахуванням рівнів результативності цієї роботи. Відповідні значення рівнів та додаткові бали визначаються згідно з таблицею (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика оцінювання рівня творчих досягнень курсанта (слухача, студента)

Результати творчої роботи курсанта (слухача, студента)	Рівень результативності та додаткові бали
Стаття у факультетському (інститутському) збірнику, призове місце на конкурсі наукових робіт курсантів (слухачів, студентів) факультету (інституту), приз за експонат на виставці курсантських (студентських) робіт, доповідь на факультетській (інститутській) науковій конференції та ін.	I рівень, факультетський (інститутський) – 5 балів
Ті ж досягнення на заходах академічного рівня, прийняття до розгляду заявки на патент та ін.	II рівень, академічний – 10 балів
Ті ж досягнення на заходах міжвузівського рівня чи МОН, МВС декілька досягнень II рівня, участь у республіканських виставках, національних олімпіадах, отримання державного патенту, заявка на закордонне патентування.	III рівень, міністерський, міжвузівський – 15 балів
Статті в міжнародних збірниках та журналах, доповіді на міжнародних конференціях і семінарах, участь у міжнародних олімпіадах, конкурсах та виставках, отримання закордонного патенту.	IV рівень, міжнародний – 20 балів

Фіксація результатів компетентності курсанта (слухача, студента)

Для занесення результатів компетентності курсанта (слухача, студента) у відомість обліку успішності, залікову книжку курсанта (слухача, студента) використовується таблиця співвідношення між рейтингом курсанта (слухача, студента) та ECTS оцінками (табл. 3).

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Шкала оцінювання: національна та ECTS

підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((4+5) \div 2) \times 8 = 36$.

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна та з урахуванням дистанційного навчання

– пакет програмних продуктів Microsoft Office, а саме: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint та ін.;

– мультимедійний проєктор, комп'ютер /ноутбук/планшет, інтерактивні дошки.

Для забезпечення можливості організації дистанційного навчання може використовуватися платформа Zoom, середовище Classroom, Moodle «Мудл», Соціальні мережі та Telegram.

Накопичення балів з тем за усі види робіт														Підсумковий контроль: залік (екзамен)	Підсумкова кількість балів
Max 60%														Max 40%	Max 100%
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	Самостійна робота		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	40	100

10. Перелік питань/завдань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Поняття теорії держави та права як фундаментальної юридичної науки, навчальної дисципліни.
2. Предмет і методологія теорії держави та права.
3. Функції теорії держави та права.
4. Система юридичних наук і місце в них теорії держави та права.
5. Значення вивчення ТДП для підготовки майбутніх юристів.
6. Поняття та ознаки держави і права.
7. Поняття поліетнічного суспільства.
8. Поняття суверенітету та його види.
9. Поняття державного і національного суверенітету: спільні і відмінні аспекти.
10. Поняття народного суверенітету.
11. Право і держава: аспекти співвідношення.
12. Загальна характеристика Конституції України.
13. Державні символи України: загальна характеристика.
14. Теорії походження держави.
15. Передумови виникнення держави.
16. Нові підходи до типології держав. Історичні типи держав.
17. Поняття та структура суб'єктивного права.
18. Політична система суспільства: поняття, основні функції та елементи.
19. Місце і роль держави в політичній системі України.
20. Поняття та класифікація функцій держави.
21. Внутрішні функції держави: поняття і зміст.
22. Зовнішні функції держави: поняття та зміст.
23. Форми і методи здійснення функцій держави.
24. Роль Національної поліції в здійсненні державних функцій.
25. Поняття та елементи форми держави.
26. Поняття та види форми правління, їх характеристика.
27. Поняття та види форми державного устрою, їх характеристика.
28. Поняття та види державно-правового режиму.
29. Характеристика різновидів демократичного режиму.
30. Що розуміють під сукупністю методів і засобів реалізації державної влади.
31. Особливості елементів форм Української держави.
32. Механізм держави як система державних організацій.
33. Поняття та структура державного апарату України.
34. Принципи організації та функціонування апарату держави.
35. Що Ви розумієте під поняттям «принципи здійснення державної влади»?
36. Поняття та ознаки органів держави.
37. Види органів держави.
38. Національна поліція в механізмі держави.
39. Поняття та ознаки правової, соціальної держави.
40. Поняття громадянського суспільства та основні риси.

41. Доктрина держави загального благоденства та технократії.
42. Основні ідеї марксистського вчення про державу.
43. Основні положення теорії плюралістичної демократії.
44. Теорія еліт та елітарної демократії.
45. Поняття та види державної дисципліни.
46. Класифікація конституційних прав громадян України.
47. Поняття предмету та методу правового регулювання.
48. Поняття права та його соціальна цінність.
49. Принципи права та їх характеристика.
50. Поняття та види функцій права.
51. Характеристика спеціально-юридичних функцій права.
52. Поняття системи права.
53. Структура права та характеристика її елементів.
54. Основні елементи системи права і їх характеристика.
55. Поняття і зміст системи законодавства.
56. Співвідношення системи права і системи законодавства.
57. Місце та роль Основного Закону в системі законодавства.
58. Поняття і види систематизації нормативно-правових актів.
59. Поняття і види соціальних норм, їх основні властивості.
60. Види норм права.
61. Імперативні і диспозитивні норми.
62. Структура норм права.
63. Норма права і стаття нормативно-правового акта.
64. Суб'єкти та види правотворчості.
65. Принципи правотворчості.
66. Стадії правотворчості.
67. Поняття і види форм (джерел) права.
68. Нормативно-правовий акт як основна форма (джерело) права України.
69. Види нормативно-правових актів.
70. Закон та його види.
71. Види нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Національної поліції України.
72. Дія нормативно-правових актів у просторі та за колом осіб.
73. Дія нормативно-правових актів у часі.
74. Поняття та форми реалізації норм права.
75. Застосування норм права як особлива форма їх реалізації.
76. Стадії застосування норм права.
77. Способи тлумачення норм права.
78. Поняття і види тлумачення норм права.
79. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права.
80. Тлумачення норм права за обсягом.
81. Прогалини в законодавстві і шляхи їх усунення.
82. Тлумачення норм права, що здійснюється поліцейськими.
83. Акти застосування норм права, що видаються МВС України.

84. Вимоги правильного застосування норм права поліцейськими.
85. Поняття і основні ознаки правовідносин.
86. Види правовідносин і критерії їх класифікації.
87. Склад і зміст правовідносин.
88. Поняття і види об'єктів правовідносин.
89. Поняття суб'єктивного права та його структура.
90. Поняття та види суб'єктів права.
91. Види суб'єктивних прав людини і громадянина та їх характеристика.
92. Поняття та класифікація юридичних фактів.
93. Види правової поведінки.
94. Правова поведінка: поняття та ознаки.
95. Поняття та ознаки правомірної поведінки.
96. Види правомірної поведінки.
97. Правопорушення: поняття, ознаки та види.
98. Проступок: поняття, ознаки та види.
99. Склад правопорушення та характеристика його елементів.
100. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
101. Мета та функції юридичної відповідальності.
102. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.
103. Види юридичної відповідальності.
104. Гарантії законності.
105. Поняття та принципи законності.
106. Поняття і структура правосвідомості.
107. Правова культура: поняття і структура.
108. Поняття правового впливу, його види та механізм.
109. Правове регулювання як різновид правового впливу на суспільні відносини.
110. Стадії процесу правового регулювання.
111. Поняття механізму правового регулювання та його структура.
112. Поняття правової системи та характеристика її елементів.
113. Основні види правових сімей та їх характеристика.
114. Романо-германська правова сім'я: поняття, ознаки.
115. Поняття та елементи правового статусу особи.

Ситуативні завдання, що виносяться на підсумковий контроль

У справі «Христов проти України» (заява № 24465/04) ЄСПЛ вкотре наголошує, що «право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., слід тлумачити в контексті преамбули даної Конвенції, яка, зокрема, проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів (див. справу «Брумареску проти Румунії» (Brumarescu v. Romania) [GC], № 28342/95, п. 61,

ЕСНР 1999-VII). Крім цього, у своєму рішенні від 19 лютого 2009 р. по даній справі ЄСПЛ підкреслює, що «Принцип юридичної визначеності вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду». Згідно з цим принципом, жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не для нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не треба розглядати як замасковане оскарження, і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини.

Вкажіть про які принципи права говорить ЄСПЛ розглядаючи справу «Христов проти України», розкрийте їх сутність та взаємозв'язок.

У справі «Кац та інші проти України» (заява № 29971/04, рішення від 18 грудня 2008 року), ЄСПЛ розглядав законність стосовно права на свободу та особисту недоторканність. У своєму рішенні ЄСПЛ наголошує, що слово «законний» та словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом», які містяться в пункті 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., по суті, відсилають до національного законодавства і встановлюють обов'язок забезпечувати дотримання матеріально-правових та процесуальних норм такого законодавства. Однак «законність» тримання під вартою, з точки зору національного закону, не завжди є вирішальним фактором. На додаток до цього, ЄСПЛ приймаючи рішення має переконатися, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., який не дозволяє безпідставно позбавляти особу свободи («Єчюс проти Литви» (заява № 34578/97, п. 56). В результаті аналізу усіх матеріалів справи ЄСПЛ дійшов висновку, що тримання Ольги Біляк під вартою не було законним у значенні підпункту «с» пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть на порушенні якого принципу права наголошував ЄСПЛ у своєму рішенні по даній справі? Розкрийте поняття даного принципу відповідно до рішення ЄСПЛ.

У справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine) від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11, ЄСПЛ зауважує, що уже неодноразово констатував, що процесуальні норми створюються для забезпечення належного відправлення правосуддя та дотримання принципу юридичної визначеності та що сторони провадження повинні мати право очікувати застосування вищезазначених норм. Принцип юридичної визначеності застосовується не тільки щодо сторін провадження, а й до національних судів (див. рішення від 21 жовтня 2010 року у справі «"Дія-97" проти України» ("Diya 97" v. Ukraine), заява № 19164/04, п. 47, з подальшими посиланнями). Цей принцип так само

застосовується до процедур, що були використані для звільнення заявника з посади, включаючи процес ухвалення рішення на пленарному засіданні парламенту.

Розкрийте сутність принципу юридичної визначеності.

У своєму рішенні від 15 травня 2008 р. по справі «Надточій проти України» (заява № 7460/03) ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. При цьому, ЄСПЛ зауважив, що під час розгляду адміністративної справи щодо заявника, останній відбував покарання за вироком суду у місцях позбавлення волі та не брав участі в адміністративному провадженні, незважаючи на те, що національні відповідні державні органи знали про становище заявника та місце, де він відбував покарання. Також ЄСПЛ наголосив, що концепція справедливого судового розгляду передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище у порівнянні з опонентом

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Охарактеризуйте даний принцип.

У справі «Гарнага проти України» (Заява № 20390/07) громадянка України пані Наталія Володимирівна Гарнага стверджувала, що державні органи влади України втрутилися в її приватне життя, відхиливши її заяву про зміну по батькові. В свою чергу Уряд України, який на останніх стадіях провадження у ЄСПЛ представляв п. Н. Кульчицький з Міністерства юстиції України, констатував, що національне законодавство містить чіткі положення, які не дозволяють зміну по батькові на власний розсуд, а національні суди не можуть винести рішення, що суперечитиме законодавству.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявниці та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 16 травня 2013 року по справі «Гарнага проти України» (Заява № 20390/07), констатував порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи в ЄСПЛ. Розкрийте поняття «суб'єкт права» та здійсніть його видову характеристику.

У справі «ТОВ «Світ розваг» та інші проти України» (Заява № 13290/11 та 2 інші заяви) ЄСПЛ констатує порушення статті 1 «Захист власності» Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Дана стаття передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати

контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що розглядається у даній справі. А також опишіть спосіб закріплення норми права в статті нормативно-правового акта.

У своєму рішенні від 23 червня 1995 року у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (заява № 18139/91) ЄСПЛ наголошує на тому, що слово «закон» включає в себе не тільки законодавчі акти, але і прецедентне право.

Про які джерела права йде мова у рішенні ЄСПЛ? Здійсніть їх співвідношення.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Микола Андрійович Гарбуз (заява № 72681/10) який скаржився на різні порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. При розгляді даної справи ЄСПЛ констатував, що заявника було визнано винним у вчиненні шахрайства. За рішенням місцевого національного суду йому було обрано міру покарання у виді обмеження волі на строк два роки в установі відкритого типу. Проте його було звільнено від відбування покарання у зв'язку із закінченням строку давності для притягнення до відповідальності. Апеляційну та касаційну скарги заявника не було задоволено.

У своєму рішенні від 19 лютого 2019 року у справі «Гарбуз проти України» (заява № 72681/10) ЄСПЛ констатує, що Україною було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження у справі заявника (8 років та три місяці в судах трьох інстанцій). В той же час ЄСПЛ скаргу заявника за п. 1 та підп. «d» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. на те, що національні суди посилалися на показання понятих та свідка, але не забезпечили їхньої присутності на судовому засіданні, у зв'язку з чим він не мав можливості допитати їх, ЄСПЛ відхилив як явно необґрунтовану, оскільки дійшов висновку, що заявник не довів, що визнання судом допустимим доказом показів понятих та свідків, наданих під час досудового слідства, підірвало справедливість кримінального провадження щодо нього.

Визначте, якій юридичній відповідальності підлягатимуть суб'єкти даної справи? Розкрийте сутність юридичної відповідальності.

У рішенні від 6 листопада 2008 року по справі «Єлоєв проти України» (заява № 17283/02) ЄСПЛ наголосив, що відсутність чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, такою, що не відповідає критерію передбачуваності закону для цілей п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Також, ЄСПЛ у п. 53 свого рішення зазначив, що практика, яка виникла у

зв'язку із законодавчою прогалиною та яка зумовлює тримання особи під вартою протягом необмеженого й непередбачуваного строку за обставин, коли таке тримання не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні будь-яким судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який імплікований Конвенцією та становить один з основних елементів верховенства права.

Про порушення яких принципів права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Розкрийте зміст даних принципів права.

У своєму рішенні від 30 вересня 2010 року по справі «Володимир Поліщук та Світлана Поліщук проти України» (заява № 12451/04), ЄСПЛ зазначає, що факт незаконності проведення обшуку двічі встановлювався національними органами, а саме – обласною прокуратурою і Токмацьким районним судом. Хоча згодом відповідне рішення Токмацького районного суду було скасовано, суди вищого рівня не поставили під сумнів суть його висновків. До того ж результати перевірки, проведеної обласною прокуратурою стосовно незаконності обшуку, ніколи не оспорювалися. Суд не бачить підстав відходити від цих висновків національних органів і визнає, що обшук проводився всупереч вимогам національного законодавства.

Вкажіть про порушення якого принципу йдеться мова у рішенні ЄСПЛ? Охарактеризуйте даний принцип.

Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу на наявність у системі законодавства України «неякісних законів». Так, у рішенні ЄСПЛ від 26 вересня 2005 року у справі «Салов проти України» було зазначено, що однією з вимог заявника було те, що положення Кримінального кодексу України не може бути застосованим до його дій, оскільки зазначене положення сформульовано настільки нечітко, що він не міг передбачати, що за цей вчинок його можуть позбавити волі. На думку заявника, його дії підпадали під відповідальність передбачену Кодексом України про адміністративні правопорушення, тому його не можна було карати за поширення інформації. У зв'язку із цим ЄСПЛ у рішенні зауважує, що та чи інша норма не може вважатися «законом», якщо її не сформульовано з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку: він повинен мати можливість (за необхідності й за належної правової допомоги) передбачити наслідки, до яких може призвести певна дія. Також у рішенні ЄСПЛ у справі «Салов проти України» підкреслюється, що рівень передбачуваності значною мірою залежить від змісту заходу, сфери, яку він має охопити, а також кількості й статусу тих, до кого він застосовується.

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Назвіть основні принципи юридичної техніки, які повинні враховуватись при законотворчості.

У справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05) громадянка України пані Тетяна Григорівна Багієва стверджувала, що обшук її квартири становив

порушення її права на повагу до свого житла, що органи влади не розглянули її скарги належним чином і не провели ефективного розслідування у зв'язку з цим. В свою чергу Уряд України, який представляла виконувач обов'язків Урядового уповноваженого пані О. Давидчук, констатував, що обшук квартири заявниці становив втручання у її право на повагу до свого житла, передбачене статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Проте Уряд України доводив, що втручання здійснювалося відповідно до процесуального порядку, встановленого законом, і мало на меті легітимне попередження злочину, та за обставин справи було необхідним.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявниці та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 28 квітня 2016 року по справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05), дійшов висновку, що проведений обшук у квартирі заявниці становив втручання, яке не було пропорційним відповідній меті і констатував порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Крім цього, ЄСПЛ також встановив, що у заявниці не було ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з її скаргю за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та констатував порушення статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи в ЄСПЛ. Здійсніть видову характеристику суб'єктів права.

У справі «Котій проти України» (Заява № 28718/09) ЄСПЛ констатує порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року у зв'язку з тим, що втручання у приватне та сімейне життя заявника не здійснювалося «згідно із законом» і не було «необхідним у демократичному суспільстві». Дана стаття передбачає:

«1. Кожна людина має право на повагу до її особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування.

2. Держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що у розглядається у даній справі.

У справі «Трішковська та інші проти України» (Заява № 47424/13 та 3 інші заяви) заявники скаржилися за пунктом 1 статті 6 та статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року на надмірну тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту. Розглянувши матеріали справи у своєму рішенні від 14 червня 2018 року ЄСПЛ наголошує, «що розумність тривалості судового розгляду повинна оцінюватися в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявників та

відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявників (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справах «Пелісьє та Сассі проти Франції» [ВП] (Pelissier and Sassi v. France) [GC], заява № 25444/94, пункт 67, ЄСПЛ 1999-II, та «Фрідлендер проти Франції» [ВП] (Frydlender v. France) [GC], заява № 30979/96, пункт 43, ЄСПЛ 2000-VII) Також констатує, що «у справі «Меріт проти України» (Merit v. Ukraine), заява № 66561/01, від 30 березня 2004 року, ЄСПЛ вже встановлював порушення щодо питань, аналогічних тим, що розглядаються у цій справі». З огляду на свою практику з цього питання, ЄСПЛ вважає, що у цій справі тривалість проваджень була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку», а також зазначає, що заявники не мали ефективного засобу юридичного захисту щодо цих скарг. Відповідно, ЄСПЛ у своєму рішенні у даній справі констатує порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Визначте на які саме джерела права посилається ЄСПЛ у своєму рішенні? Здійсніть загальнотеоретичний аналіз даних джерел права.

До ЄСПЛ із заявою звернулися громадяни України Анатолій Миколайович Морозов, Георгій Дмитрович Паршин, Ніна Василівна Войцеховська та Володимир Іванович Гребенюк (заява № 2318/07 та 3 інші) які скаржилися на те, що тривалість цивільних проваджень у їхніх справах була несумісною із вимогою «розумного строку», та на відсутність ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з цим. Вони посилались на пункт 1 статті 6 та статтю 13 стаття

1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. – невиконання або тривале виконання рішень національних судів.

При розгляді даної справи ЄСПЛ констатував, що немає жодних фактів або аргументів, здатних переконати його дійти іншого висновку щодо прийнятності цих скарг у питанні тривалості проваджень, які були надмірними та не відповідали вимозі «розумного строку». Відповідно у своєму рішенні від 08 березня 2018 року у справі «Морозов та інші проти України» (Заява № 2318/07 та 3 інші) ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень.

Визначте, якій юридичній відповідальності підлягатимуть суб'єкти даної справи? Здійсніть класифікацію юридичної відповідальності за різними підставами.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Сергій Вікторович Чумак (заява № 60790/12) який скаржився на те, що розслідування обставин смерті його дружини було тривалим та неефективним. Він послався на статті 2 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р.

При розгляді даної справи ЄСПЛ встановив, що гр. В. спричинив дорожньо-транспортну пригоду, в результаті якої загинула дружина гр. С.О. Чмак. В процесі проведення слідчо-оперативних дій, а також за рішенням національного суду було встановлено винність гр. В. і призначено покарання у вигляді п'яти років позбавленню волі з позбавленням права керувати

транспортним засобом строком на 3 роки. В той же час у своєму рішенні від 19 травня 2016 року по справі «Чумак проти України» (заява № 60790/12) ЄСПЛ констатував, що розслідування даної справи тривало 8 років і 5 місяців. Крім цього, Європейський суд звернув увагу на те, що у цій справі розслідування характеризувалося неодноразовим закриттям та відновленням справи внаслідок нежиття слідчими достатніх заходів, а також поступовим погіршенням доказів. У зв'язку з цим, а також зважаючи на свою усталену, практику у справах щодо України, Європейський суд дійшов висновку, що кримінальне провадження у цій справі було неефективним і встановив порушення статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р.

Проаналізуйте правопорушення, яке було описано у рішенні ЄСПЛ. Охарактеризуйте склад даного правопорушення.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України пан Сергій Васильович Антонов (заява № 40512/13) який скаржився за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, що під час відбування покарання він не отримував належної медичної допомоги, що спричинило погіршення стану його здоров'я та виникнення нових проблем зі здоров'ям. Крім цього, заявник стверджував, що систематичні нагляд і діагностування його захворювання, ускладненого наявністю ВІЛ, туберкульозом легень, позалегеновим туберкульозом і гепатитом С, були відсутні.

У своєму рішенні від 22 жовтня 2015 року по справі «Сергій Антонов проти України» (заява № 40512/13) ЄСПЛ доходить висновку, що несвоєчасне діагностування працівниками СІЗО захворювань заявника та ненадання йому під час тримання його під вартою швидкої і комплексної медичної допомоги становило нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження у порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В процесі розгляду даної справи ЄСПЛ дослідив: Конституцію України; Закон України від 12 грудня 1991 року № 1972-ХІІ «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»; Порядок медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державного департаменту України з питань виконання покарань, затверджений наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства охорони здоров'я України від 18 січня 2000 року № 3/6; Інструкцію з організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про вдосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД» №120 від 25 травня 2000 р.; Інструкція про організацію антиретровірусної терапії хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затверджена наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства охорони здоров'я України від 15 листопада 2005 року № 186/607 (чинна до 10 грудня 2013 року); Рекомендацію Rec(2006)2 Комітету міністрів державам-членам щодо Європейських пенітенціарних правил

(ухвалена Комітетом міністрів 11 січня 2006 року на 952-му засіданні заступників Міністрів).

Здійсніть теоретико-правову характеристику нормативно-правових актів які досліджувались ЄСПЛ у вищезазначеній справі. Вкажіть коли міжнародно-правовий акт стає частиною національного законодавства.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Сергій Васильович Шевченко (заява № 32478/02) який скаржився, що розслідування смерті його сина не було незалежним, адекватним чи ефективним, як цього вимагає процесуальний обов'язок.

У своєму рішенні від 4 квітня 2006 року по справі «Шевченко проти України» (заява № 32478/02) ЄСПЛ констатує, що у даній справі розслідування не забезпечило достатню прозорість та захист інтересів найближчого родича. Відповідно, було порушення обов'язку держави-відповідача відповідно до статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: «1. Право кожної людини на життя захищається законом. Жодна людина не може бути умисне позбавлена життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання її винною у вчиненні злочину, за який законом передбачено таке покарання.2. Позбавлення життя не розглядається як порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- a) при захисті будь-якої людини від незаконного насильства;
- b) при здійсненні законного арешту або при запобіганні втечі людини, що законно перебуває під вартою;
- c) у діях, законно вчинених з метою придушення бунту або заколоту».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті розглядаємого у даній справі нормативно-правового акту. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

У справі «Кривенький проти України» (Заява № 43768/07) громадянин України п. Володимир Олександрович Кривенький стверджував, що ретроспективне визнання недійсним його права власності на спірну земельну ділянку площею 0,6021 га було свавільним та було здійснене з порушенням принципу «належного урядування». Він зазначив, що Верховний Суд України безпідставно не взяв до уваги те, що розпорядження райдержадміністрації від 17 січня 2003 року, яке було підставою для виділення йому спірної земельної ділянки, було визнане дійсним до моменту розгляду справи щодо заявника в касаційному порядку. Крім того, суди не доклали жодних зусиль для дотримання «справедливого балансу» між інтересом заявника у збереженні земельної ділянки та інтересом ЗАТ «У.К.К.» у її вилученні в нього.

В свою чергу Уряд України стверджував, що ряд стверджував, що заявник не вичерпав національні засоби юридичного захисту у зв'язку із зазначеною скаргою. Крім того, заявник також не звернувся до суду з позовом з метою отримання компенсації за спірну ділянку.

У своєму рішенні від 16 лютого 2017 року по справі «Кривенький проти України» (Заява № 43768/07) ЄСПЛ посилається на свою усталену практику, згідно з якою ретроспективне скасування дійсного права власності становить позбавлення майна у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Разом з цим, ЄСПЛ наголошує на тому, що ділянка заявника була вилучена у нього на підставі постанови Верховної Ради України щодо розширення ділянки під кар'єр по видобутку каолінів. Отже, в даному випадку позбавлення майна відповідало суспільним інтересам і переслідувало законну ціль. В той же час ЄСПЛ констатує, що земля була вилучена у заявника без виплати будь-якої компенсації чи іншого виду належного відшкодування. Відповідно, було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Визначте та охарактеризуйте об'єкт правовідносин у даній справі. Надайте визначення та вкажіть характерні ознаки «законного інтересу».

У п. 19 рішення від 18 грудня 2008 року по справі «Новік проти України» (Заява № 48068/06) ЄСПЛ зазначив, що коли йдеться про позбавлення свободи, то надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога якості закону в розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, то такий закон має бути досить доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля.

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Розкрийте зміст даного принципу права та теоретичну конструкцію якості закону.

У справі «Гарнага проти України» (Заява № 20390/07) громадянка України пані Наталія Володимирівна Гарнага стверджувала, що державні органи влади України втрутилися в її приватне життя, відхиливши її заяву про зміну по батькові.

Вивчивши усі обставини справи ЄСПЛ у своєму рішенні від 16 травня 2013 року у справі «Гарнага проти України» (заява № 20390/07), констатував порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. При цьому, ЄСПЛ наголосив, що українська система зміни імен видається доволі гнучкою та особа може змінити своє ім'я, дотримуючись спеціальної процедури, яка передбачає тільки мінімальні обмеження, які застосовуються у дуже конкретних випадках, здебільшого пов'язаних з кримінальним судочинством. У той самий час, як видається, будь-яких ширших міркувань для накладення обмежень на зміну імені особи – таких як точний облік населення або зв'язок носіїв певного імені з сім'єю – державними органами не висувається. За такої ситуації майже повної свободи зміни імені або прізвища особи обмеження, накладені на зміну по батькові, не видаються належним чином та достатньою мірою мотивованими національним законодавством. Крім того,

державними органами не було надано жодного обґрунтування позбавлення заявниці її права приймати рішення з цього важливого аспекту її приватного та сімейного життя, і таке обґрунтування не було встановлено жодним іншим способом. Оскільки державні органи не забезпечили балансу відповідних інтересів, про які йдеться, вони не виконали своє позитивне зобов'язання щодо забезпечення права заявниці на повагу до її приватного життя.

Визначте та охарактеризуйте об'єкт правовідносин у даній справі. Дайте визначення юридичної конструкції «юридичний інтерес».

У справі "Українська Прес-Група" проти України" (Заява № 72713/01) ЄСПЛ вважає, що публікації Української Прес-Групи містили критику двох політиків, яка була викладена жорсткою, полемічною, саркастичною мовою. Немає сумніву, що для позивачів вони були образливими і навіть шокуючими, Проте, обираючи свою професію, вони залишили себе відкритими для суворої критики і пильного нагляду; це той тягар, який політики мають прийняти в демократичному суспільстві. Крім цього, ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуване втручання не відповідало нагальній суспільній необхідності, яка б переважувала інтерес суспільства у законній політичній дискусії щодо передвиборчої кампанії та політичних фігур, залучених до неї. Крім того, стандарти, що застосовувалися українськими судами в цій справі, не узгоджувалися з принципами, зазначеними у статті 10, а пояснення, які використовувалися для виправдання втручання, не можуть вважатися "достатніми". Відповідно, ЄСПЛ констатував порушення статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Дана стаття передбачає:

«1. Кожна людина має право на свободу виявлення поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіо-, теле- або кінопідприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може бути предметом таких формальностей, умов, обмежень або покарання, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням або злочинам, для захисту здоров'я і моралі, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті розглядаємого у даній справі нормативно-правового акту. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Кирил Олександрович Ткач (заява № 11773/08) який скаржився, за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., на неналежні умови тримання його під

вартою. Зокрема, заявник скаржився на брак особистого простору під час тримання його під вартою у Сокальській виправній колонії № 47, де заявник перебував в одній камері з трьома або чотирма іншими ув'язненими, у тому числі із заявником у іншій справі, в якій Європейський суд констатував порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. у зв'язку з аналогічними обставинами (див. рішення у справі "Гук проти України" (заява № 16995/05 від 08 грудня 2016 року). Заявник також скаржився за іншими положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

У своєму рішенні від 19 квітня 2018 року у справі «Ткачов проти України» (заява № 11773/08) ЄСПЛ констатує порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В процесі вивчення матеріалів справи ЄСПЛ дослідив національне законодавство України, зокрема, Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (затверджені наказом Державного Департаменту України з питань виконання покарань № 275 від 25 грудня 2003 року, який втратив чинність 23 січня 2015 року, у редакції, чинній на час подій), які регулювали, *inter alia*, тримання під вартою засуджених до довічного позбавлення волі.

Здійсніть теоретико-правову характеристику нормативно-правового акту який аналізувався ЄСПЛ у вищезазначеній справі. Вкажіть коли міжнародно-правовий акт стає частиною національного законодавства.

До ЄСПЛ із заявою звернулася громадянка України Ольга Миколаївна Лучанінова (заява № 16347/02) яка скаржилася на те, що адміністративне провадження, яке було порушено щодо неї у зв'язку з крадіжкою трафаретів (дрібна крадіжка), було несправедливим, їй не було надано адекватних часу та можливості для підготовки свого захисту (явку та допит свідків зі своєї сторони тощо), заздалегідь не було повідомлено про засідання. У цьому відношенні заявниця послалася на пункт 1 та підпункти «b», «c» і «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Крім цього, вона скаржилася до ЄСПЛ за статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. щодо відсутності на національному рівні ефективних засобів юридичного захисту щодо її скарг на несправедливість суду.

При розгляді справи «Лучанінова проти України» ЄСПЛ надав можливість Уряду України надати пояснення у цій справі. У своїй аргументації останній наголосив на тому, що провадження у справі О.М. Лучанінової було адміністративним, та що національне законодавство проводило чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням. Уряд стверджував, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. не застосовна у цій справі, оскільки провадження щодо заявниці не стосувалось визначення «кримінального обвинувачення» щодо неї.

У своєму рішенні від 9 червня 2011 року у справі «Лучанінова проти України» (заява № 16347/02) ЄСПЛ вважає, що провадження, про яке йдеться, є кримінальним для цілей застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Той факт, з позиції ЄСПЛ, що стягнення,

застосоване до заявниці національним Тростянецьким районним судом,- штраф – було згодом замінено на зауваження, не може позбавити правопорушення, про яке йдеться, притаманного йому кримінального характеру. Відповідно ЄСПЛ доходить висновку, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. є застосовною у цій справі та відхилив заперечення Уряду у цьому відношенні.

Здійсніть теоретико-правовий аналіз видів правопорушення про які йдеться у справі «Лучанінова проти України». Назвіть характерні ознаки злочину, як різновиду правопорушення.

У своєму рішенні від 27 лютого 2018 року по справі «Сінькова проти України» (заява № 39496/11), ЄСПЛ зазначає, що вираз «встановлено законом» включає в себе, зокрема, вимогу передбачуваності. Норма не може вважатись «законом», якщо тільки вона не сформульована достатньо чітко для того, щоб надати відповідній особі можливість регулювати свою поведінку: в неї має бути можливість, при необхідності за допомогою відповідної консультації, передбачити тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може тягнути за собою зазначена дія. Проте ЄСПЛ доходить висновку, що такі наслідки не повинні бути передбачуваними з абсолютною впевненістю, оскільки практика показує, що це неможливо. Навіть у справах, у яких втручання у право заявника на свободу вираження поглядів було виражено у формі кримінального «покарання», ЄСПЛ визнав неможливість досягнення абсолютної чіткості формулювання законів, особливо у тих сферах, в яких ситуація змінюється відповідно до пануючої суспільної думки, та погодився, що необхідність уникати жорсткості та відповідати обставинам, що змінюються, означає, що багато законів у деякій мірі нечітко сформульовані, а їх тлумачення та застосування є питанням практики.

Вкажіть про який принцип права йдеться мова у даному рішенні ЄСПЛ? Охарактеризуйте даний принцип.

У своєму рішенні від 9 січня 2013 року по справі «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) ЄСПЛ наголошує на відсутності у законодавстві України положень щодо строків давності притягнення судді до відповідальності за порушення присяги, в контексті дотримання вимог «якості закону» при перевірці виправданості втручання в права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. ЄСПЛ підкреслює, що формулювання національного законодавства повинно бути достатньо передбачуваним, щоб дати особам адекватну вказівку щодо обставин та умов, за яких державні органи мають право вдатися до заходів, що вплинуть на їхні конвенційні права. Крім того, законодавство повинно забезпечувати певний рівень юридичного захисту проти свавільного втручання з боку державних органів. Існування конкретних процесуальних гарантій є у цьому контексті необхідним.

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Розкрийте зміст даного принципу права та теоретичну конструкцію якості закону.

У справі «Осовська та інші проти України» (Заява № 2075/13 та 4 інші заяви) громадяни України Т.Є. Осовська, Н.М. Литвиненко, Г.О. Тарданська, Т.О. Стороженко та В.В. Кашук, посилаючись на статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, заявниці скаржились, що поновлення строку на апеляційне оскарження та скасування остаточних постанов у їхніх справах (перерахунок їхніх пенсій за вищою ставкою) порушило принцип юридичної визначеності. В свою чергу Уряд України Уряд стверджував, що відкриваючи апеляційні провадження, національні суди діяли відповідно до національного законодавства. Зокрема він посилався на ч. 6 ст. 108 Кодексу адміністративного судочинства України, яка у поєднанні зі статтею 189 не позбавляла особу права повторного подання апеляційної заяви. Він також стверджував, що апеляційні суди мали намір виправити судові помилки та недоліки правосуддя, вчинені у цій групі справ судами нижчих інстанцій.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявниці та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 28 червня 2018 року по справі «Осовська та інші проти України» (Заява № 2075/13 та 4 інші заяви) дійшов висновку, що національні суди не навели підстав, які б продемонстрували існування особливих обставин непереборної сили, які б виправдовували повторне відкриття проваджень у справах заявниць. Відповідно, мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи ЄСПЛ. Визначте об'єкт даних правовідносин та наведіть відмінності між юридичним та приватним інтересами.

У своєму рішенні від 21 квітня 2011 року по справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) ЄСПЛ повторює, що стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. є втіленням основних цінностей демократичних суспільств, які входять до складу Ради Європи, і вважається одним із найважливіших основоположних положень Конвенції, відступ від якого не дозволяється за жодних обставин.

Питання порушення Україною ст. 3 даної Конвенції були також предметом розгляду ЄСПЛ і у інших справах: «Орлик проти України», заява № 27454/11, рішення від 11 лютого 2016 року; «Олександр Ніконенко проти України», заява № 54755/08, рішення від 14 листопада 2013 року; «Луценко проти України (№ 2)», заява № 29334/11, рішення від 11 червня 2015 року; «Басенко проти України», заява № 24213/08, рішення від 26 листопада 2015 року та ін. При цьому, у всіх справах заявники стверджували, що зазнали поводження, що підпадає під ознаки ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: *Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню*.

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

До ЄСПЛ із заявою звернулася громадянка України пані Віра Григорівна Довженко (заява № 26646/07) яка скаржилася, за статтею 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., щодо надання районною державною адміністрацією її земельної ділянки без її дозволу в оренду приватній компанії та не надання відшкодування за таке користування. За твердженням заявниці ці дії районної державної адміністрації становили незаконне та непропорційне втручання у її право на вільне володіння відповідною земельною ділянкою.

У своєму рішенні від 15 січня 2019 року у справі «Віра Довженко проти України» (заява № 26646/07) ЄСПЛ констатує, що зазначене втручання у мирне володіння заявницею її майном явно порушило законодавство України та не було законним для цілей аналізу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В процесі судового розгляду ЄСПЛ здійснив аналіз національного законодавства України, яке регулює питання, що розглядаються у даній справі. Зокрема: Конституцію України (ст.41); Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (ст. 373); Земельний кодекс України (у редакції, застосовній на момент обставин справи) (ст. 125); Закон України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» (у редакції, застосовній на момент обставин справи (ст. 13); Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ».

Визначте нормативно-правові акти, які розглядалися ЄСПЛ у даній справі. Здійсніть їх класифікацію.

До ЄСПЛ із заявою звернулася громадянка України Ганна Олегівна Сінькова (заява № 39496/11), яка за рішенням національних судів була притягнута до кримінального покарання у виді позбавлення волі на строк три роки зі звільненням від відбування покарання з іспитовим строком на два роки. У своїй заяві до ЄСПЛ вона скаржилася на те, що її первинне затримання та подальше тримання під вартою порушували пункти 1, 3 та 5 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. При цьому вона стверджувала, що для її затримання не мало ані правової підстави, ані практичної потреби. З огляду на нечітке формулювання статті 297 Кримінального кодексу України те, що її дії становили наругу над могилою, не було очевидним. Отже, її затримання не можна було вважати таким, що здійснювалось на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні нею злочину.

При оцінці законності затримання заявниці, у своєму рішенні від 27 лютого 2018 року у справі «Сінькова проти України» (заява № 39496/11), ЄСПЛ звертає увагу, по-перше, на той факт, що воно було здійснено відповідно до постанови суду, та, по-друге, - на обмежений обсяг цієї постанови, яка була спрямована на

забезпечення її присутності у судовому засіданні з метою розгляду подання слідчого про взяття її під варту. Також ЄСПЛ звернув увагу на те, що однією з основних підстав затримання заявниці був той факт, що її було оголошено у розшук. З огляду на всі обставини цієї справи ЄСПЛ не вбачає жодних ознак незаконності або свавілля щодо затримання заявниці, відповідно, констатує відсутність порушення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Однак, ЄСПЛ констатував порушення пункту 1, 3 та 5 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., зокрема, у зв'язку з незаконним триманням заявниці під вартою без постанови суду та тривалим триманням її під вартою під час досудового розслідування.

Здійсніть теоретико-правовий аналіз правопорушення у якому обвинувачувалась Г.О. Сінькова у даній справі. Вкажіть критерії, які відмежовують дане правопорушення від інших видів.

У справі «ТОВ «Світ розваг» та інші проти України» (Заява № 13290/11 та 2 інші заяви) ТОВ «СВІТ РОЗВАГ», ПП «ІГРО-БЕТ» та Наталія Іванівна Станко, через своїх представників, стверджували, що анулювання ліцензій у сфері грального бізнесу перших заявників та зупинення дії ліцензії у сфері грального бізнесу третього заявника на діяльність без будь-якого відшкодування порушило їхнє право на мирне володіння майном, гарантоване статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В свою чергу Уряд України, який у ЄСПЛ представляла п. О. Давидчук - Керівник Секретаріату Урядового Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, погодився, що анулювання ліцензій першого та другого заявників становило втручання в їхні права за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, навіть якщо вони не мали законного сподівання отримати будь-яке відшкодування.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявниці та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 27 червня 2019 року, констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. При цьому, він повторно наголосив, що перша та найважливіша вимога порушеної статті полягає в тому, що будь-яке втручання органу влади у мирне володіння майном має бути законним. Враховуючи матеріали справи ЄСПЛ констатував, що положення національного законодавства України у розглядаємій справі не відповідали вимогам якості «закону», а тому зупинення дії ліцензій було незаконним.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи ЄСПЛ. Визначте об'єкт даних правовідносин та наведіть відмінності між юридичним та приватним інтересами.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Олександр Сергійович Буглов (заява № 28825/02) який скаржився на жорстоке поводження під час тримання його під вартою та нелюдські умови його досудового тримання під вартою становили.

У своєму рішенні від 10 липня 2014 року по справі «Буглов проти України» (Заява № 28825/02) ЄСПЛ констатував, що умови тримання заявника, зокрема, надмірна переповненість камери і відповідний негативний вплив на самопочуття заявника у поєднанні з тривалістю строку, впродовж якого заявник тримався під вартою у таких умовах, становили таке, що принижує гідність, поводження. Відповідно було порушення статті 3 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

До ЄСПЛ із заявою звернулась громадянка України пані Раїса Михайлівна Брайловська (заява № 14031/09) яка скаржилась, за статтею 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., щодо відсутності законних підстав та суспільного інтересу у відчуженні її квартири, а також ненадання їй належного відшкодування. За твердженням заявниці реального інтересу захисту громадської безпеки не існувало, а відчуження її майна не мало іншої причини, як забезпечення вигоди для приватної компанії.

У своєму рішенні від 06 червня 2019 року по справі «Брайловська проти України» (заява № 14031/09) ЄСПЛ наголосив, що для відповідності статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. позбавлення має відповідати трьом умовам: воно має здійснюватися «на умовах, передбачених законом», що виключає будь-які свавільні дії національних органів влади, здійснюватись «в інтересах суспільства» та забезпечувати справедливий баланс між правами власника та інтересами суспільства. На підставі вивчення матеріалів справи ЄСПЛ констатував порушення статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В процесі розгляду даної справи ЄСПЛ здійснив аналіз національного законодавства України, яке регулює питання, що розглядаються у даній справі. Зокрема: Конституцію України; Цивільний кодекс України 2003 року; Житловий кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки [РСР] 1983 року; Постанову Ради Міністрів УРСР від 26 квітня 1984 року № 189; Закон України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» 2007 року.

Визначте нормативно-правові акти, які розглядалися ЄСПЛ у даній справі. Здійсніть їх класифікацію.

У справі «Полторацький проти України» (Заява № 38812/97) громадянин України Борислав Євгенович Полторацький скаржився на обмеження права на побачення з родиною, а також на те, що йому не дозволяли зустрічатися з адвокатом, надсилати й отримувати листи, дивитися телебачення і мати будь-який зв'язок із зовнішнім світом.

У своєму рішенні від 29 квітня 2003 року по справі «Полторацький проти України» (Заява № 38812/97) ЄСПЛ доволі детально виклав свою попередню прецедентну практику щодо концепції «відповідно до закону», зокрема, як підставу виправданості втручання у права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Зокрема, ЄСПЛ наголосив на тому, що втручання, щоб не суперечити статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., повинно бути здійснене «відповідно до закону», переслідувати законну мету і бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети. Цей вираз, по-перше, вимагає, щоб відповідний захід мав певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, а також, це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права.

Відповідно до наведеного рішення ЄСПЛ розкрийте сутність принципу законності.

У справі «М.Т. проти України» (Заява № 950/17) громадянин Сполучених Штатів Америки п. М.Т. стверджував, що національні суди жорстко застосували строк позовної давності, відмовляючи йому у задоволенні позову про визнання батьківства, не встановивши, чи існували вагомні причини для поновлення строку. У зв'язку з цим, з позиції п. М.Т., не було проведено аналізу щодо інтересів дитини та зацікавлених дорослих. В свою чергу Уряд України стверджував, що застосований національними судами строк позовної давності переслідував законну мету захисту стабільності сімейного становища дитини. У цій справі дитина протягом тривалого періоду часу вважала своїм батьком іншого чоловіка, тоді як заявника сприймала як друга родини. Розкриття нової інформації щодо статусу заявника могло завдати шкоди дитині.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявниці та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 19 березня 2019 року по справі «М.Т. проти України» (Заява № 950/17), зазначає, що у цій справі питання полягає не в діях держави, а в ствердженні неналежності захисту національними судами приватного життя заявника у спорі між приватними сторонами. У справах такого типу має враховуватись справедливий баланс між відповідними конкуруючими інтересами. Також ЄСПЛ у даній справі нагадав, що незважаючи на надану національним органам влади свободу розсуду в цій сфері, біологічний батько не повинен повністю виключатись з життя своєї дитини, якщо тільки цього не вимагають відповідні причини щодо захисту найкращих інтересів дитини. Відповідно, він констатував порушення статі 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Визначте та охарактеризуйте об'єкт правовідносин у даній справі. Наведіть відмінності між юридичним та приватним інтересами.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Володимир Мар'янович Чернецький (заява № 44316/07) який скаржився, за статтею 12

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. на те, що відмова національних органів влади зареєструвати його новий шлюб порушила його право на шлюб та створення сім'ї.

У своєму рішенні від 08 грудня 2016 року по справі «Чернецький проти України» (заява № 44316/07) ЄСПЛ повторює, що стаття 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. гарантує основоположне право чоловіка та жінки на шлюб та створення сім'ї. Право на шлюб здійснюється відповідно до національного законодавства Договірних Держав. Крім цього ЄСПЛ наголошує на тому, що ув'язнення позбавляє особу її свободи, однак це не означає, що ув'язнені не можуть або лише у виключних випадках можуть здійснити своє право на шлюб.

Враховуючи обставини даної справи, ЄСПЛ дійшов висновку, що відповідне обмеження було необґрунтованим і порушило саму суть права В.М. Чернецького на шлюб та створення сім'ї зі своєю новою партнеркою. Відповідно, він констатував порушення статі 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій встановлюється: *«Чоловіки та жінки, які досягли шлюбного віку, мають право на одруження і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права».*

Охарактеризуйте наведену у ст. 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України пан Андрій Михайлович Капштан (заява № 56224/10) який скаржився на те, що ухвала апеляційного суду від 23 березня 2010 року, якою було залишено без змін обраний йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до закінчення нового розгляду справи щодо нього, була свавільною та необґрунтованою. Він також скаржився, що не мав можливості ініціювати провадження, в рамках якого міг би ефективно оскаржити законність цієї ухвали.

В процесі розгляду даної справи Уряд України не надав коментарів щодо суті даних скарг. Проте він визнав, що у світлі висновків у рішенні в справі «Харченко проти України» (заява № 40107/02, від 10 лютого 2011 року) висунуті заявником питання були визнані ЄСПЛ такими, що порушували пункти 1, 4 і 5 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В свою чергу у своєму рішенні від 16 травня 2019 року по справі «Капштан проти України» (заява № 56224/10) ЄСПЛ враховуючи свою прецеденту практику у справі «Харченко проти України», постановив порушення: а) п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з тим, що апеляційний суд, коли скасував вирок заявника, ухвалив направити справу на новий розгляд та залишив без змін обраний заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою і не надав обґрунтування та не встановив строку такого тримання; б) п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з тим, що суд першої інстанції, відмовляючи у задоволенні клопотань заявника про звільнення його з-під варті, не навів у своїх рішеннях жодного конкретного обґрунтування, яке б стосувалось аргументів заявника на користь його звільнення; в) п. 5 ст. 5

Конвенції у зв'язку з відсутністю у заявника забезпеченого правовою санкцією права на відшкодування через незаконне тримання його під вартою.

Визначте джерела права, які були розглянуті у процесі розгляду справи «Капштан проти України». Вкажіть, чи є судовий прецедент джерелом національного права України? Обґрунтуйте свою відповідь.

У справі «East/WestAllianceLimited» проти України» (Заява № 19336/04) ірландське підприємство «East/WestAllianceLtd.» скаржилося за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року про стверджуване порушення органами державної влади його права власності на шість літаків Ан-28 та вісім Л-410. В свою чергу Уряд України стверджував, що навіть якщо деякі питання, порушені підприємством-заявником, становили втручання у його право власності, зазначене втручання було здійснено на відповідних законних підставах, переслідувало законну мету та було пропорційним зазначеній меті.

Вивчивши усі обставини справи (доводи заявника та Уряду України, чинне законодавство України) ЄСПЛ, у своєму рішенні від 28 червня 2018 року по справі «East/WestAllianceLimited» проти України» (Заява № 19336/04) доходить висновку, що виїмка документації підприємства-заявника та вилучення літаків Ан-28 та Л-410 підприємства-заявника суперечили вимогам статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Вкажіть суб'єктів правовідносин, що мали місце в процесі розгляду даної справи в ЄСПЛ. Здійсніть видову характеристику суб'єктів права.

У своєму рішенні від 21 квітня 2011 року по справі «Серявін та інші проти України» (заява 4909/04) ЄСПЛ констатує порушення статі 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій встановлюється: «1. Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. 2. Попередні положення, однак, ніяким чином не обмежують право держави запроваджувати такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів». При цьому, у своєму рішенні (п.38) ЄСПЛ повторює, що стаття 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. гарантує право власності і містить три окремі норми.

Проаналізуйте наведену у даному рішенні ЄСПЛ статтю 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України пан Андрій Михайлович Капштан (заява № 56224/10) який скаржився на те, що ухвала апеляційного суду від 23 березня 2010 року, якою було залишено без змін

обраний йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до закінчення нового розгляду справи щодо нього, була свавільною та необґрунтованою. Він також скаржився, що не мав можливості ініціювати провадження, в рамках якого міг би ефективно оскаржити законність цієї ухвали.

В процесі розгляду даної справи Уряд України не надав коментарів щодо суті даних скарг. Проте він визнав, що у світлі висновків у рішенні в справі «Харченко проти України» (заява № 40107/02, від 10 лютого 2011 року) висунуті заявником питання були визнані ЄСПЛ такими, що порушували пункти 1, 4 і 5 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В свою чергу у своєму рішенні від 16 травня 2019 року по справі «Капштан проти України» (заява № 56224/10) ЄСПЛ враховуючи свою прецедентну практику у справі «Харченко проти України», постановив порушення: а) п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з тим, що апеляційний суд, коли скасував вирок заявника, ухвалив направити справу на новий розгляд та залишив без змін обраний заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою і не надав обґрунтування та не встановив строку такого тримання; б) п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з тим, що суд першої інстанції, відмовляючи у задоволенні клопотань заявника про звільнення його з-під варти, не навів у своїх рішеннях жодного конкретного обґрунтування, яке б стосувалось аргументів заявника на користь його звільнення; в) п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю у заявника забезпеченого правовою санкцією права на відшкодування через незаконне тримання його під вартою.

Визначте джерела права, які були розглянуті у процесі розгляду справи «Капштан проти України». Вкажіть, чи є судовий прецедент джерелом національного права України? Обґрунтуйте свою відповідь.

У справі «Фельдман проти України» (№ 2) (Заява № 42921/09) громадянин України пан Борис Мордухович Фельдман скаржився на відмову національних органів надати йому дозвіл на побачення з родичами та рабином, а також на те, що йому не було дозволено відвідати похорон свого батька.

На підставі аналізу усіх матеріалів справи, у своєму рішенні від по справі «Фельдман проти України» (№ 2) (Заява № 42921/09), ЄСПЛ звертає увагу на те, що національне законодавство України не зазначає з достатньою чіткістю межі та спосіб здійснення дискреційних повноважень, наданих органам державної влади щодо обмеження спілкування осіб, що тримаються під вартою, з їхніми сім'ями. Відповідно, ЄСПЛ констатує, що у даній справі не можна говорити про те, що втручання з боку органів держави у право заявника на повагу до його сімейного життя здійснювалося «згідно із законом», як того вимагає пункт 2 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р.

Вкажіть про порушення якого принципу йдеться мова у рішенні ЄСПЛ? Охарактеризуйте даний принцип.

Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого

українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України, прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та майбутніми поколіннями, керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням, приймає цю Конституцію – Основний Закон України.

З'ясуйте, ознаки яких теорій виникнення держави можна знайти у наведених положеннях чинної Конституції України

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

З'ясуйте, ознаки яких теорій виникнення держави можна знайти у наведених положеннях чинної Конституції України

Конституційний Суд України в Рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 дійшов висновку, що «...результати народного волевиявлення, отримані через вибори й референдум, є обов'язковими. Влада народу здійснюється в межах території держави у спосіб і формах, встановлених Конституцією та законами України. На думку Конституційного Суду України, реалізація громадянами України конституційних прав і свобод, передусім права голосу на виборах і референдумі, є складовою процесу здійснення влади народом безпосередньо. При цьому кожен громадянин зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей».

З'ясуйте, ознаки яких теорій виникнення держави можна знайти у наведених положеннях

«...єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» (ст.5 Конституції України від 28.06.1996 р.)

На який принцип організації та діяльності державного апарату вказує вище вказане конституційне положення

«Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави» (ст.3 Конституції України від 28.06.1996 р.)

На який принцип організації та діяльності державного апарату вказує таке конституційне положення

- a) Конституційний Суд України;
- b) Президент України;
- c) МВС України;

d) Верховна Рада України.

Охарактеризуйте наведені державні органи за різними критеріями класифікації

a) діяльність держави з розвитку низки загальноосвітніх установ;

b) участь держави у військово-політичних союзах та блоках;

c) прийняття Верховною Радою Закону України «Про Національну поліцію»;

d) участь Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

e) робота Центральної виборчої комісії з підготовки та проведення виборів Президента України.

Визначте, проявом яких функцій держави є наступні види діяльності

a) з моменту прийняття;

b) з моменту реєстрації у відповідних органах юстиції;

c) з дня офіційного оприлюднення;

d) через 10 днів з дня офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено указом, але не раніше дня опублікування.

У відповідях, під якими буквами правильно названо правила набрання чинності нормативними указами Президента України, якщо термін не зазначено в указі

Визначте момент набрання чинності наказу ректора Національної академії внутрішніх справ від 10.05.2018: а) 10.06.2018; б) 11.05.2018; в) 10.01.2019; г) 20.05.2018.

Робітник заводу С. Ковальчук звернувся до директора підприємства із заявою про надання йому матеріальної допомоги. Директор на цій заяві наклав резолюцію «Надати матеріальну допомогу».

Які частини правозастосовного акту зазначені в наведеному прикладі, назвіть їх кількість

Громадянин В. Леоненко звернувся до поліції з повідомленням про те, що С. Морозюк умовляв його викрасти велосипед у сусідки останнього, але він відмовився. В. Леоненко вимагав визнати С. Морозюка підбурювачем відповідно до ч.4 ст. 27 КК України (Підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину).

Які способи тлумачення має використати поліцейський у такому випадку?

Суддя М. Марчук за клопотанням слідчого Ю. Головка застосував до матері трьох дітей С. Шурової запобіжний захід у вигляді взяття під варту за

вчинення шахрайства. На виклики слідчого згадана громадянка з'являлася завжди і вчасно.

Яка вимога до правозастосовної діяльності не була дотримана суб'єктом правозастосування?

Громадянина В. Балицького затримано працівниками поліції у зв'язку з вчиненням ним хуліганства та доставлено до відділу поліції, де його били з метою отримання від нього зізнання у вчиненні вбивства пана С. Тищенка.

Постановою суду В. Балицького було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення та призначено йому стягнення у вигляді адміністративного арешту. Цього ж дня В. Балицького було допитано як свідка у справі за фактом смерті пана С. Тищенка.

На наступний день В.Балицький зізнався у вчиненні вбивства та викраденні майна, відмовився від захисника та був формально затриманий як підозрюваний.

Через 10 днів, обвинувачення щодо В. Балицького було перекваліфіковано на вчинення вбивства з корисливих мотивів – злочин, участь захисника у розслідуванні якого є обов'язковою.

Порушення якого підпункту пункту 3 статті 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мало місце?

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

- a) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;*
- b) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;*
- c) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;*
- d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;*
- e) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, - одержувати безоплатну допомогу перекладача.*

- a) вступ до академії на навчання;
- b) досягнення повноліття;
- c) смерть людини;
- d) землетрус;
- e) купівля автотранспорту;
- f) повінь.

Із наведеного переліку оберіть юридичні факти-дії та юридичні факти-

події

- a) особа робить спробу затримати крадія і доставити його у відділ поліції;
- b) особа не порушує правила дорожнього руху в незалежності від наявності на дорозі патрульних поліцейських;
- c) особа разом з іншими переходить на заборонений сигнал світлофора;
- d) особа не порушує правил дорожнього руху лише тому, що боїться великого розміру штрафних санкцій.

Які, на Вашу думку, із перерахованих ситуацій відносяться до маргінальної поведінки

У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 зазначається, що зазвичай принцип _____ розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню.

Про який принцип юридичної відповідальності йдеться в цьому рішенні?

«... при таких обставинах суд вважає, що вина підсудного громадянина «С» у вчиненні злочину, передбаченому ч.1 ст. 185 КК України, повністю доведена».

В якій частині правозастосовного акта розміщується зазначений текст?

Із метою притягнення уповноваженими державними органами громадянина «С» до юридичної відповідальності було встановлено факт вчинення ним правопорушення, що передбачене ч. 1 ст. 130 КУпАП. Після цих дій правопорушник сплатив штраф, розмір якого він самостійно визначив, прочитавши санкцію цієї статті.

Назвіть підстави притягнення до юридичної відповідальності та визначте, яка з них відсутня у цій фабулі?

Згідно рішень Європейського Суду з прав людини (зокрема, Креанге проти Румунії (23.02.2012 р.); Медведєв та інші проти Франції (29.03.2010 р.) та ін.) особливо важливим визнається дотримання загального принципу правової визначеності.

На підставі характерних рис романо-германської правової сім'ї поясніть, у чому полягає зміст цього принципу і чому саме даний принцип є важливим для правових систем романо-германського права.

- a) тісне переплетіння філософії, релігії та юриспруденції;
- b) суддя виступає суто суб'єктом правозастосування;
- c) процесуальні норми мають первинне значення у порівнянні з нормами матеріального права;

d) домінування юридичних обов'язків особи над її правами та свободами.

Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що характеризують англійське право

принциповість, законність, аргументованість, обґрунтованість, результативність, доцільність, відповідність, справедливість, гуманність, практичність.

Із наведеного переліку оберіть вимоги правильного застосування норм права

Федеративна Республіка Німеччини, Сполучені Штати Америки, Республіка Білорусь, Італія, Королівство Іспанія, Україна.

Оберіть із наведеного переліку президентські республіки

11. Рекомендовані джерела інформації:

Основна

Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р.

№ 254к/96–ВР:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр>.

URL:

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: прийнято в Римі 4 листоп. 1950 р. //

Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій / Українсько-американське бюро захисту прав людини. Амстердам-Київ, 1996.

Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. //

Права людини. Основні міжнародно-правові документи: зб. докум. К., 1989.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації та

приєднання резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 груд. 1966., ратифікований Україною 19 жовт. 1973 р. //

Права людини. Основні міжнародно-правові документи : зб. докум. К., 1989.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: прийнято 16 груд. 1966 р. // Права людини. Основні міжнародно-правові документи : зб. докум. К., 1989.

Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань : Керівництво / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. Варшава, 2017. 153 с

Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб : прийнятий 23 лип. 1996. // Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. К., 1999.

Декларація про державний суверенітет України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

Акт проголошення незалежності України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

Закон України «Про громадянство України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, ст.65 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

Закон України «Про державну службу» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Закон України «Про Кабінет Міністрів України» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 13, ст.222 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 38, ст.385 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 20-21, ст.190 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

Закон України «Про Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 рр. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250383204>

1. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
2. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: монографія: У 3 т./за заг ред.. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка та акад. НАПрНО. В. Скрипнюка / Т.2: Доктринальний вимір галузевих засад функціонування громадянського суспільства в Україні. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. 588 с.
3. Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2008. 270 с.
4. Дідич Т. О. Правоутворення в Україні: теоретико-правові та практичні аспекти : Монографія. К. : Видавництво Ліра-К, 2018. 492 с.

5. Енциклопедія міжнародного права: У 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т.№.3 М – Я. Київ: Академперіодика. 2019. 992 с.
6. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності : навч. посібник. 2-е вид. перероб. і доп. / Кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В. О. Боняк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2018. 263 с.
7. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
8. Загальна теорія права. Академічний курс: підруч. для студ.юристів / за ред. д-ра юрид. наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 576с.
9. Кириченко В. М., Кириченко Ю. В., Соколенко Ю. М. Політико-правова система України : підручник / за загальною редакцією В. М. Кириченка. Київ: Центр учбової літератури 2019. 304 с.
10. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
11. Крижановська О. В. Інституційні засади правопорядку: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис.....канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 20 с.
12. Кучук А. М. Основи теорії правового поліцентризму : монограф. / А. М. Кучук. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 312с.
13. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: монографія. Київ: Парлам. вид-во, 2019. 576 с.
14. Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Теорія правозастосування : навчальний посібник / П. В. Макушев, А. В. Хрідочкін. Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 360 с.
15. Малишев Б. В. Застосування норм права: навч. посібн. / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк. За ред. Б. В. Малишева. К.: Реферат, 2010. 260 с.
16. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. В. Батанова, доктора юридичних наук,, професора О. В. Марцеляка, доктора юридичних наук, професора А. Берлінгуера: Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. 672 с.
17. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. / В. Г. Ротань та ін.; відп. ред. В. Г. Ротань. Харків: Право, 2013. 751 с.
18. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 43 с.
19. Правозастосування : навч. посіб. / О. А. Назаренко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
20. Правознавство : навч. посіб. / М. М. Пендюра та ін. Київ : 7БЦ, 2022. 548 с.

21. Процюк І. В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління : монографія / І. В. Процюк ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : Право, 2012. 583 с.
22. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: сучасний контекст: монографія. К.: Видавництво «Юридична думка», 2018. 212 с.
23. Севрюков Д. Суверенітет. Генеалогія ідеї в контексті політичної та правової історії : монографія / Севрюков Д. К. : Талком, 2018. 234 с.
24. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. Вид. 4-те, допов. і перероб. К. : Правова єдність ; Алерта, 2014. 524 с.
25. Смірнова В. О. Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти. Київ: Логос, 2019. 384 с.
26. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти) : монографія / Володимир Вікторович Сухонос; Передм. О. В. Скрипнюк. Суми : Університетська книга, 2015. 344 с.
27. Сухонос В. В. Державне правління: еволюція сучасних форм: [монографія]. Суми: Університетська книга, 2014. 310 с.
28. Сухонос В. В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі: монографія. Суми: ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2018. 287 с.
29. Сухонос В. В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти : монографія; ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України», Юрид. ф-т. Суми : Мрія-1, 2010. 368 с.
30. Теорія держави і права : навч. посіб. / [С.К. Бостан, С.Д. Гусарєв, Н.М. Пархоменко та ін.]. К. : Академія, 2013. 348 с.
31. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 468 с.
32. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
33. Теорія держави і права в тестових завданнях: навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 716 с.
34. Теорія держави і права. Збірник тестових завдань. Частина І: Навч.-метод. посібник. / Боняк В. О., Лантух І. С., Сердюк І. А., Христова Ю. В. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 60 с.
35. Теорія держави та права : практикум / Білозьоров Є. В. та ін. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 166 с.
36. Теорія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. 436 с.
37. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
38. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг.

ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/index.html>

39. Теорія держави та права : навч. посіб. для підготов. до атест. здоб. вищої освіти / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 116 с.

40. Теорія держави та права: підготовка до державної атестації : навчальний посібник / Є. В. Зозуля, І. В. Іванов, А. В. Гончаров; за заг. ред. Є. В. Зозулі. ДЮІ МВС України. Херсон : Олді-плюс, 2018. 164 с.

41. Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Р. З. Голобутовський, Е. В. Звягіна, І. С. Кузьміна, О. І. Наливайко, О. С. Чепік-Трегубенко; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 316 с.

42. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с

43. Шемшученко Ю. С., Оніщенко Н. М, Скрипнюк О. В. та ін. Правова ідеологія як засадничий принцип консолідації українського суспільства. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ. 2018. 86 с.

Додаткова:

1. Білозьоров Є. В., Кривицький Ю. В. Казуальне тлумачення норм права: теоретичні та практичні аспекти розуміння. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право*. 2015. Вип. 27. С. 207–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_27_31

2. Білозьоров Є. В. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні : [монографія] / Є. В. Білозьоров, В. І. Вишковська. К. : ФОП Кандиба Т. П., 2015. 168 с.

3. Верховенство права та правова держава : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 трав. 2014 р., Ужгород / ред.: Ю. М. Бисага, М. М. Алмаші, Д. М. Белов ; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Ін-т держави і права країн Європи. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2014. 267 с.

4. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : [монографія] / [І. Безклубий, С. Бобровник, І. Гриценко та ін.] ; за заг. ред. І. Безклубого. К. : Грамота, 2014. 448 с.

5. Власенко В. П. Напрями діяльності правоохоронних органів в сучасних умовах / В. П. Власенко, А. М. Завальний // «Pravna veda a prax v tretomtisicroči» zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie (Košice, Slovenskarepublika 27 – 28 febr. 2015) : Vydal: Univerzita Pavla Jozefa Šafarika v Košiciach, Košice, 2015. – S. 21–24.

6. Власенко В. П. Правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ України в сучасних умовах: теоретико-правовий аспект *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 20. С. 33 – 40.

7. Гусарев С. Д. Державорозуміння і державознавство: діяльнісний та компаративний контексти / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров //

- Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. статей ; гол. ред. А. Мелешевич. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 221 – 232.
8. Завальний А. М. Герменевтичний підхід до розуміння актів тлумачення норм права / А. М. Завальний // Традиції та новації в праві: минуле і майбутнє юриспруденції : мат. наук.-теорет. семін. (Київ, 26 берез. 2015 р.). У 2-х ч. ; Редкол. : В. Д. Гвоздецький (гол.), Ю. М. Бондар (відп. ред.), С. Г. Благовісний та ін. К. : УДУФМТ, 2015. С. 83 – 85.
9. Завальний А. М. Негативні та позитивні зобов'язання як умови судових гарантій прав людини / Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина) : матеріали круглого столу (м. Київ, 21 березня 2019 року). К.: НАВС, 2019. С. 39 – 41.
10. Завальний А. М. Особливості неофіційного тлумачення юридичних норм в сфері правового регулювання вищої освіти України / А. М. Завальний, О. Б. Горова, В. С. Малента // *Наука і правоохоронна*. 2009. № 4 (6). С. 162 –164.
11. Завальний А. М. Інтерпретації дефініції юридичного факту: плюралізм наукових підходів / А. М. Завальний // *Юридичні факти в системі правового регулювання* : зб. наук. праць. мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. К. : Дакор, 2015. С. 225 – 232.
12. Калюжний Р. А. Праворозуміння та його вплив на трансформацію суспільних відносин в умовах глобалізації. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Кив: НАУ, 2018. № 2(47). С. 46-54
13. Кельман М. С. Проблеми суверенітету на сучасному етапі державотворення // Проблеми формування національної правової системи України та її адаптації до європейського права : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 травня 2017 р.). 2017. С. 96 – 101.
14. Коваль Н. Т. Засадничі принципи правозастосування у розбудові правової держави: методологічні основи концептуалізації : автореф. дис канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
15. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій / М. І. Козюбра // *Право України : юридичний журнал*. 2017. Вип. 11. С. 142 – 164. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13162>
16. Козюбра М. І. Верховенство права, права людини і місцеве самоврядування: проблеми взаємозв'язків / Козюбра М. І. // *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 67 – 71. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12549>
17. Копиленко О. Л. Конституційна реформа як чинник забезпечення національної єдності і стабільності України / О.Л. Копиленко // *Сучасна університетська правова освіта і наука: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (23 лютого 2018 р.)*. Том 1. 2018. С. 215 218
18. Коталейчук С. П., Пісной П. Я. Теорія держави та права в запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : КНТ, 2011. 560 с.

19. Кривицький Ю. Правова реформа в межах предмета загальнотеоретичного правознавства. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 49–59. doi: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.4>

20. Кривицький Ю. Правове виховання та правова реформа: прояви взаємозв'язку і взаємовпливу. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 100–108. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2327>

21. Кривицький Ю. В. Реформаційна проблематика в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (21). С. 15–23. doi: <https://doi.org/10.33270/04212101.15>

22. Мозоль Н. І. Перспективи розвитку правової системи України. Електронний збірник матеріалів Круглого столу «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)» (Київ, Національна академія внутрішніх справ, кафедра теорії держави та права; 21 березня 2019 року). С. 89 – 91.

23. Назаренко О. А. Норми права та норми моралі як регулятори суспільних відносин. Міжнародна науково-практична конференція «Нові завдання юридичної науки в Україні та країнах ЄС» м. Мішкольц, 19-20 квітня, Угорщина, 2019. С. 25 – 28.

24. Назаренко О. А. Принцип верховенства права у науковому дискурсі. International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage»: Conference proceedings., 25-26 January, Arad, Rumania, 2019. С. 42 – 46.

25. Пендюра М. М. Актуальні проблеми процесу реформування Національної поліції в реалізації стратегічного курсу Української держави на євроінтеграцію / Європейська інтеграція та євроатлантичне співробітництво України: історія, сучасність та перспективи [Текст] : матеріали міжвузівського круглого столу (Київ, 28 верс. 2017 р.) : К. : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С.87 – 90

26. Пендюра М. М. Граматичне (мовне) тлумачення норм права як необхідний та ефективний спосіб забезпечення якісного правотворчого процесу у правовій системі України // Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина) : зб. матеріалів круг. столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. 160 с.

27. Пендюра М. М. Роль права як аксіологічного феномена в розвитку сучасної демократичної, правової соціальної держави // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [Текст] : матеріали VIII всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2018 р.) / [В. В. Черней, С. С. Чернявський, Д. В. Андрєєв, Б. В. Калиновський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 257 – 260

28. Пендюра М. М., Старицька О. О. Унія як форма державного устрою // [Актуальні питання державотворення в Україні]: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 року) / Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. В 3-х томах. Том 1.

К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. С. 52 – 53.

29. Пендюра М. М., Тихомиров Д. О., Старицька О. О. Офіційне тлумачення та конкретизація права: проблеми співвідношення // Забезпечення цивільної безпеки в Україні: сучасний стан і перспективи: монографія / за заг. ред. О. М. Тищенко, Т. М. Кришталь; Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2018. С.118 – 124

30. Пендюра М. М. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. 304 с.

31. Пендюра М.М. Теорія держави і права: Посібник для підготовки до іспитів. Вид. 2-е. К.: ТЕКСТ, 2009. 208 с. (Серія «Студент ХХІ століття»)

32. Пікуля Т. О. Сучасні підходи до класифікації держав світу *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. Вип. 2 (91). С. 183 – 189.

33. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : [монографія] / Р. А. Калюжний, О. Я. Лапка, Т. О. Пікуля. К. : МП Леся, 2013. 204 с.

34. Тюріна О. В. Сучасні національні правові системи : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 200 с.

35. Унітарна форма територіального устрою України та окремих країн Європи (порівняльно-правовий аналіз) : [монографія] / А. Є. Шевченко, В. В. Міщук. К. : “МП Леся”, 2013. 248 с.

36. Харченко Н. П. Структура правового режиму: загальнотеоретична характеристика. *Науково-практичний журнал «Прикарпатський юридичний вісник»*. 2019. Вип. 1 (22). С. 25 – 28.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1.	Офіційне інтернет-представництво Президента України	https://www.president.gov.ua
2.	Офіційний портал Верховної Ради України	https://rada.gov.ua
3.	Європейський парламент	https://www.europarl.europa.eu/portal/en
4.	Урядовий портал	https://www.kmu.gov.ua/control/
5.	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	http://www.ombudsman.gov.ua
6.	Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері кримінального правосуддя	https://www.eurojust.europa.eu/
7.	Міністерство внутрішніх справ України	https://mvs.gov.ua
8.	Інтерпол	https://www.interpol.int/
9.	Європол	https://www.europol.europa.eu/
10.	Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) Україна	https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries/Europe/UKRAINE

11.	Національна поліція України	https://www.npu.gov.ua/
12.	Міністерство освіти і науки України	https://www.mon.gov.ua
13.	Міністерство юстиції України	https://minjust.gov.ua/ua
14.	Верховний Суд	https://www.scourt.gov.ua
15.	Європейський Суд	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/
16.	Офіс Генерального прокурора України	https://www.gp.gov.ua/
17.	Прокуратура Європейського Союзу EuropeanPublicProsecutor's Office (EPPO)	https://www.eppo.europa.eu/en
18.	Міжнародний кримінальний Суд InternationalCriminalCourt (CPI і ICC)	https://www.icc-cpi.int/
19.	Організація Об'єднаних Націй	https://ukraine.un.org/uk
20.	Організація з безпеки і співробітництва (OSCE)	https://www.osce.org/hcnm/
21.	Бібліотека Національної академії внутрішніх справ	https://library.naiu.kiev.ua/
22.	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
23.	Національна бібліотека Франції	https://www.bnf.fr/fr
24.	Німецька цифрова бібліотека	https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/
25.	Британська бібліотека	https://www.bl.uk/
26.	Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ)	https://www.ohchr.org/en/ohchr_home_page
27.	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)	https://www.unhcr.org/
28.	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури UnitedNationsEducational, ScientificandCulturalOrganization (UNESCO)	https://www.unesco.org/en
29.	Дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ (UnitedNationsChildren'sFund, UNICEF)	https://www.unicef.org/
30.	Міжнародна організація праці (МОП) (InternationalLabourOrganization)	https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm

**Завідувач кафедри
теорії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент**

Максим ПЕНДЮРА